

**T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI**

**SON ÇEYREK YÜZYILDA
ÇİN'İN AFRİKA POLİTİKASI: (1983-2013)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Fatma YILMAZ SEKMAN

ANKARA-2015

**T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI**

**SON ÇEYREK YÜZYILDA
ÇİN'İN AFRİKA POLİTİKASI: (1983-2013)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Fatma YILMAZ SEKMAN

ANKARA-2015

KABUL VE ONAY

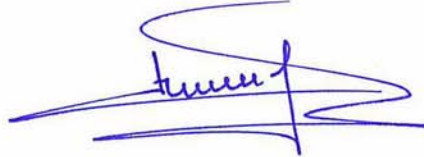
Fatma YILMAZ SEKMAN tarafından hazırlanan “Son eyrek Yüzyılda (1983-2013) Çin’in Afrika Politikası” başlıklı bu çalışma, [18.09.2015] tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim dalında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği/oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

[Bařkan İmza]

[Danışman İmza]

[ye İmza]

ETİK BEYAN

Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesi'ne uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasını;

- Akademik ve etik kurallar çerçevesinde hazırladığımı,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

Aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

18. 09. 2015

Fatma YILMAZ SEKMAN

ÖZ

YILMAZ SEKMAN Fatma, Son Çeyrek Yüzyılda (1983-2013) Çin-Afrika Politikası, Yüksek Lisans Tezi, ANKARA-2015

Çin Halk Cumhuriyeti ve Afrika arasında yaklaşık yarım asırdır süren ve son yıllarda iyice belirginleşen siyasi, ekonomik, askeri ve kültürel ilişkiler günümüzde dünya kamuoyu tarafından önemle takip edilmektedir. Yüzyıllardır Afrika ülkelerini çeşitli vesilelerle sömüren ve bir rakip olarak Çin'in gelişmesini istemeyen Avrupa Devletleri ise Çin ve Afrika'nın bu yakınlaşmasını eleştirmektedir.

Hazırlamış olduğum tezin amacı, Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile başlayan Çin-Afrika ilişkisine ışık tutmak, Çin'in gelişimine büyük katkı sağlayan Afrika'nın durumu ve Çin'in desteği ile sağlık başta olmak üzere birçok alanda yapılan yatırımlarla kendisine fayda sağlayan Afrika'nın güncel durumunu ele almak olmuştur. Bu kapsamda Çin ve Afrika'nın ekonomik ve siyasi alandaki tarihsel gelişimi ele alınmış, ayrıca Çin-Afrika ilişkilerinin farklı yönleri incelenmiş ve konu özelinde Çin-Sudan örneğinden bahsedilmiştir.

Tez hazırlanırken normal şartlarda fazla bir kesimce haberdar olunmayan Çince kaynaklardan faydalanılarak Çin'in bu konuya olan yaklaşımının gün yüzüne çıkarılması amaçlanmıştır. Sonuç olarak birçok alanda Çin'in Afrika'ya, Afrika'nın da Çin'e olan ihtiyacı gözler önüne serilmiştir.

Anahtar Kelimeler:

ÇHC, Afrika, Çin-Afrika İlişkileri, Petrol, Hammadde

ABSTRACT

YILMAZ SEKMAN Fatma, Last Quarter Century (1983-2013) China-Africa Politics, Master Thesis, ANKARA-2015

The political military and cultural relationship between Peoples Republic of China and Africa, that has been going on for half a century and has surfaced in recent years is being seriously monitored by the world public opinion. European countries that have exploited Africa on many occasions and that have not wanted China as a competitor to progress, are criticizing the close relationship that has developed between China and Africa.

The aim of this thesis is to shed light on the relations between China and Africa that has started since the establishment of Peoples Republic of China. Also to address Africa's situation which has progressed with the help of China's many investments especially in the medical field. In this context, the historical progress of economic and political relations between China and Africa has been addressed citing China-Sudan relations.

This thesis has been prepared by the help of Chinese language sources that normally isn't well known by many circles. The aim has been to shed light on China's approach to them. As about China and Africa's dependency on each other in many ways has been brought to light.

Keywords:

PRC, Africa, China and Africa Relations, Petroleum, Raw Materials

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

ÖZ	i
ABSTRACT	ii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	v
TABLolar DİZİNİ	vi
GRAFİKLER	vii
ÖNSÖZ.....	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM TARİHİ ARKA PLAN

1. TARİHİ ARKA PLAN	1
1.1. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Ekonomik/Siyasi Durumu	1
1.1.1. Ekonomi Özel Bölgeleri.....	4
1.1.2. Çin'e Yapılan Yatırımlar.....	5
1.1.3. Dış Ticaret.....	7
1.2. Afrika Kıtasının Ekonomik/Siyasi Durumu	14
1.2.1. Afrika'nın Coğrafi Özelliklerinin Ekonomik Kalkınmasına Etkileri... 19	
1.2.1.1. Afrika Kıtası'nın dikey uzanımlı bir yapıya sahip olması	20
1.2.1.2. Çöllerin Varlığı	21
1.2.1.3. Akarsuların Etkisi	22
1.2.1.4. Afrika'nın Kıyı Alanları	23
1.3. Çin Halk Cumhuriyeti ve Afrika: 1983'e Kadar	31

İKİNCİ BÖLÜM ÇHC - AFRİKA İLİŞKİLERİ (1983 - 2013)

2. ÇHC – AFRİKA İLİŞKİLERİ (1983-2013)	40
2.1. 1983 – 1988 Li Xiannian (李先念) Dönemi	40
2.2. 1988 – 1993 Yang Shangkun (杨尚昆) Dönemi.....	41
2.3. 1993 – 2003 Jiang Zemin (江泽民) Dönemi.....	44

2.4. 2003 – 2013 Hu Jintao (胡锦涛) Dönemi.....	47
---	-----------

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇİN - AFRIKA İLİŞKİSİNDE SUDAN ÖRNEĞİ

3. ÇİN-AFRIKA İLİŞKİSİNDE SUDAN ÖRNEĞİ.....	52
SONUÇ.....	54
EKLER.....	57
EK: 1	57
EK: 2	58
EK: 3	59
EK: 4	60
EK: 5	61
KAYNAKÇA	62

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AAPSO	: Asya-Afrika Halkları Dayanışma Örgütü
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AfDB	: Afrika Kalkınma Bankası
a.g.e.	:Adı Geçen Eser
a.g.m.	:Adı Geçen Makale
a.g.h.	: Adı Geçen Haber
BM	: Birleşmiş Milletler
CEMAC	: Orta Afrika Ülkeleri Ekonomi Topluluğu
CNPC	: Sinopec, Çin Petrol Firması
COMESA	: Güney Afrika Ülkeleri Topluluğu
Çev.	: Çevirisi
ÇHC	: Çin Halk Cumhuriyeti
ÇKP	: Çin Komünist Partisi
ECCAS	: Orta Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu
ECOWAS	: Batı Afrika Ülkeleri Ekonomi Topluluğu
FOCAC	: Çin- Afrika İşbirliği Forumu
GB	: Gümrük Birliği
GSMH	: Gayri Safi Milli Hâsıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
IMF	: International Money Found
MS	: Milattan Sonra
NEPAD	: Afrika Kalkınması İçin Yeni Ortaklık
s.	: Sayfa
SADC	: Güney Afrika Kalkınma Topluluğu
SSCB	: Sovyetler Birliği
STA	: Serbest Ticaret Alanı
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu

Transk. : Transkripsiyon (pinyin)
UEMOA : Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Para Birliği

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Bölgelere Göre Çin'in Dışarıya Doğrudan Yatırımları (2007).....	13
Tablo 3 : Afrika'daki bölgelerinin ortalama ekonomik büyüme oranları (%).....	17
Tablo 4: Kıtalarındaki Çöllerin Toplam Alandaki Payı	21
Tablo 5: Ekonomik Grupların Kıta İçi Ticareti – 2010 İthalat Rakamları	30
Tablo 7: Çin'in Dış Yardımları (1953-1985)	35
Tablo 8: 2000 ve 2009 Yılı Afrika'dan Petrol İthal Eden Ülkeler	38
Tablo 9: Afrika'da Bulunan Dış Politikaya Endeksli Çin Şirketlerinin Büyüme Aşamaları	39
Tablo 10: Çin-Afrika Ticaret Verileri (1980-1987)	41
Tablo 12: Çin Konfüçyus Eğitim Merkezleri ve Sınıflarının Bulunduğu Ülkeler (2011 Verileri).....	43
Tablo 13: Çin'in Petrol İthalatı	46
Tablo 14: Çin'in Afrika Ülkelerinden İthal Ettiği Ham Petrol Miktarları (2006-2010)	49
Tablo 15: Çin-Afrika İşbirliği Alanları	50
Tablo 2: Afrika Birliği Tarafından Resmi Olarak Tanınan Bölgesel Ekonomik Topluluklar ve Üyeleri.....	57
Tablo 6: Ekonomik Grupların Kıta İçi Ticareti - 2010'a Ait Ticaret Rakamları	58
Tablo 11: FOCAC Toplantısı Eylem Planları ve Hedefleri.....	59
Tablo 16: Çin'in Dış Yatırım Politika Stratejisi	60
Tablo 17: 2010 ve 2011 Yılı Çin-Afrika Ticaretinde En Fazla Paya Sahip Ülkeler..	61

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1: Çin Reel GSYİH Endeksi (1978-2003).....	8
Grafik 2: Çin'in Dışarıya Doğrudan Yatırımları (1982-2006, milyar dolar).....	13
Grafik 3: Çin-Afrika İkili Ticaret Hacmi (Milyar ABD Doları).....	46

ÖNSÖZ

Hazırlamış olduğum çalışmada, başta Türkçe olmak üzere, birincil belgelerin ve makalelerin kaynak olarak kullanılmasıyla birlikte, Çince ve İngilizce kaynaktan da faydalanılmıştır. Ancak, Çin-Afrika ilişkisinin incelendiği bu çalışmada, Çin'in politikası tezin temel amaçlarından biri olduğu için Çince kaynaklara ağırlık verilmiştir. Bununla birlikte çalışmada çok sayıda sayısal veri, tablo ve grafik biçiminde gösterilerek Çin-Afrika ilişkilerinin kavranması basitleştirilmiştir.

Çalışma sırasında karşılaştığım en büyük zorluklardan biri, çoğu kaynakların Çince olmasından dolayı bazı Çince kelimelerin Türkçede tam karşılığının bulunmamasıdır. Ayrıca okuyucunun daha iyi anlamasını kolaylaştırmak için gösterilen dipnot ve kaynaklarda birçok Çince kitap, dergi ve gazetenin adı Çince Transkripsiyon (Pinyin) ile ifade edilmesinin yanı sıra kitap dergi ya da makale başlıklarının isimlerinin Türkçe anlamı verilmiştir.(Kaynak Dipnot Örnek; Zhang Guangyou(张广友), 抹不掉的记忆共和国重大事件纪, Transk. Mobudiao de Jiyi; Gongheguo Zhongda Shijian Jishi, (**Çev. Silinemeyen Hatıralar: Cumhuriyette Önemli Olaylar Koleksiyonu**), Pekin, Central Party School of CCP Press, 1998.)

Yüksek lisans tezimin hazırlanmasında başta sevgili danışman hocam Prof. Dr. Hasan Ünal Bey'e, bu süreçte maddi manevi desteğini esirgemeyen sevgili aileme, eşim Rıza SEKMAN'a, en azından gece 12'den sonra uyuyarak bana katkıda bulunan minik kızım Belma'ya ve emeği geçen herkese teşekkürlerimi sunuyorum.

GİRİŞ

Tarihin en eski devletlerinden olan Çin Halk Cumhuriyeti'nin Afrika ile olan ilişkileri çok eskilere dayanmakla birlikte siyasi ve ekonomik yakınlaşma 1980 sonrası olmuştur. 1978 yılı itibariyle yeni bir yönetim şekli benimseyen Çin, ekonomik alanda yaptığı reformlar ve siyasi hayatta yaptığı köklü değişiklikler ile gelişmiş ülkeler nezdinde önem kazanmıştır. Afrika ise sahip olduğu yer altı ve yer üstü kaynakları, hammadde pazarının büyüklüğü ve doğal ortamı sebebiyle büyük devletlerin iştahını kabartmıştır. Bu sebeptir ki Afrika üzerinde yer alan elliden fazla devlet tarihsel süreçte hep sömürgeci devletlerin istilasına uğramıştır.

Çin'in ekonomik gelişimi ile birlikte artan hammadde ve pazar ihtiyacını karşılayabilecek en büyük alanın Afrika olduğunu fark etmesi uzun sürmemiştir. Sömürgeci devletlerin aksine Çin Halk Cumhuriyeti yıllar boyunca Afrika'ya karşılıksız yardımlarda bulunmuş, Afrika'ya yaptığı yatırımlarda Afrika'nın gelişimine de önem vermiştir. Çin'in Afrika'da sağladığı başarının en önemli sebeplerinden birisi de Afrika'nın siyasi ve dini yaşantısına müdahalede bulunmayarak mevcut şartlar altında ilişkilerini sürdürmesi olmuştur.

1980 sonrası Çin yönetiminde yer alan siyasiler, ilişkileri günden güne daha da geliştirmiş, Çin ve Afrika arasındaki ekonomik yatırımlar da buna paralel olarak her geçen gün daha da artmıştır. Batıya açılma ve ekonomik büyüme alanı olarak büyük bir fırsat yakalayan Çin'in, ilerleyen dönemlerde sahip olduğu kazanımları en ideal şekilde kullanarak enerji ve maden yatağı olan Afrika'da kalıcı olacağı görünüyor. Bu durum karşısında ABD başta olmak üzere, diğer büyük devletlerin nasıl bir reaksiyon vereceği ise merak konusudur.

SON ÇEYREK YÜZYILDA ÇİN'İN AFRİKA POLİTİKASI:

1983-2013 ÇİN DIŞ POLİTİKASINDA AFRİKA

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TARİHİ ARKA PLAN

1.1.1. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Ekonomik/Siyasi Durumu

Çin Halk Cumhuriyeti'nde Mao sonrası yeni dönemin başlamasıyla birlikte gerçekleştirilen ekonomik reformlarda iki temel yaklaşım benimsenmiştir. Bu yaklaşımların ana konusu ekonominin zaman içerisinde planlı bir şekilde büyümesi ve piyasa şartlarının güçlendirilmesi amacıyla ekonomik bir alan oluşturulması olmuştur.

Çin tarihine baktığımızda tıpkı diğer ülkelerde olduğu gibi geçmişten beri ekonomik hayatta önemli yer tutan en önemli sektör tarım olmuştur. 1978'lerden sonra tarım sektöründe gerçekleştirilen reformlarla birlikte siyasi yaklaşımlardan ötürü benimsenen kolektif tarımsal üretimin yerine topraklar bireylere kiralanmış ve bireysel tarımın önü açılmıştır. Bu sistemle birlikte devlet tarafından belirli bir ücret karşılığı toprağa sahip olan vatandaş elde ettiği ürünlerin bir kısmını devlete kira bedeli olarak vermekte, diğer kısmını da kendi inisiyatifi çerçevesinde satabilmekteydi.

Vatandaşlara verilen bu sorumluluk bilinci sayesinde her birey kendi toprağı olmasından hareketle elinde bulundurduğu alanı daha verimli değerlendirmiş ve tarımsal üretim eskiye göre artmıştır. Diğer taraftan yeni sistemin halk arasında yaygınlaşması ve daha karlı olması sebebiyle eski sistem yıllar içerisinde kendiliğinden ortadan kalkmıştır. Sistemin yaygınlaşmasıyla birlikte Çin'de

1970'lerin sonlarına gelindiğinde halkın %70'inin tarımla uğraşmasından ötürü tarımın Gayri Safi Milli Hâsıla içerisindeki payı %40'lara ulaşmıştır. 1984'lere gelinceye kadar Çin'in ekonomik büyümesinin temelini tarımsal üretimdeki bu artış oluşturmuştur.¹

Tarımdaki bu yeni anlayış ile birlikte 1984 sonrası endüstriyel alanda da köklü reformlar yapılmıştır. Tarımdakine benzer bir şekilde endüstri alanında da kolektif üretimin yerine özel sektör üretimi desteklenmiş ve yatırımcıların önü açılmıştır. Bu sayede devlete ait olmayan işletmelerin büyümesi sağlanmıştır. 1984-1995 yılları arasında Çin'de ekonomik büyümeye en çok katkı sağlayan alan endüstriyel üretim olmuştur. Endüstriyel üretimin yanında doğrudan yabancı yatırımcıların önünün açılması, gümrük tarifelerinin daha düşük seviyelere getirilmesi, devletin özel sektörün dış ticaretteki payını artırmasına müsaade etmesi ve para piyasalarındaki modern uygulamalar sayesinde ekonomik gelişimin hızlı bir şekilde hayat bulması sağlanmıştır. İzlenen politikaların yıllara yayılması ile birlikte Çin ekonomisinde yıllar içerisinde endüstriyel üretimin katma değer içerisindeki payı %60'lara dayanmıştır.²

Özel sektördeki bu gelişime paralel olarak kamu sektöründe de çaplı değişiklikler ve reformlar gerçekleştirilmiştir. Mesela devlete ait olan birçok kurum kamu tüzel kişiliği olarak değiştirilmiş ve bu kurumlar borsada kayıt altına alınmıştır. Diğer taraftan devlet kontrolündeki kamu kurumlarının sayısı büyük oranda azaltılarak bu alanda özel sektörün önü açılmıştır. Özel sektör firmalarına gerekli kolaylık sağlanırken bir yandan da küçük çaplı firmaların kurumsal büyük firmalara dönüşümü teşvik edilmiş ve ekonomideki katkı payları artırılmıştır.

Yıllar içerisinde başarıyla uygulanan bu reformlar sayesinde tarım sektörünün ekonomi içerisindeki payı azaltılarak endüstriyel üretimin oranı artırılmıştır. Piyasa fiyatlarındaki işlemlerin toplam işlem hacmi içerisindeki oranı 1978'lerde %3

¹ <http://www.china.com.cn/chinese/2000/Oct/7106.htm> (Erişim Tarihi: 31.05.2014)

² <http://www.zfhz.org/plus/view.php?aid=1372> (Erişim Tarihi: 31.05.2014)

seviyelerinde iken bu oran 2003 yılında %96 seviyesine kadar çıkmıştır.³Endüstri alanındaki tüm bu gelişmeler ve Çin ekonomisinin hızlı büyümesini fark eden devlet yetkilileri, kanunlarla da bu gelişimi destekler adımlar atmışlardır. Nitekim 2004 yılında yapılan kanun düzenlemeleri ile birlikte özel sektörün ülke ekonomisindeki önemi vurgulanmış ve özel mülkiyet hakkının keyfi kamu düzenlemelerine karşı korunması sağlanmıştır. Ayrıca 2005 yılında yapılan bir diğer düzenlemede ise özel şirketlerin altyapı, elektrik-su gibi alanlarda faaliyet göstermelerine imkân tanınmıştır. Örneklerde görüldüğü üzere 1978 yılından sonra ekonomi alanında reformlar gerçekleştiren Çin, bu alanda yapmış olduğu düzenlemelerin devlete ve topluma olan faydasını görerek geri adım atmamış ve ilerleyen yıllarda bu alanlarda daha önemli yeniliklere imza atmıştır.

1.1.2. Ekonomi Özel Bölgeleri

Çin ekonomisinde incelenmesi gereken en önemli unsurlardan birisi 1978'lerden sonra hayata geçirilen "Ekonomi Özel Bölgeleri" idi. Bu adım ilk olarak 1979 yılında Çin'in güney kesimdeki kıyı eyaletlerinde uygulanmaya başlamıştır. Elde edilen hâsılanın yüksek olmasından ötürü ilerleyen yıllarda yenileri açılmıştır. Bu özel bölgelerdeki amaç, dışa açık ve piyasa ekonomisine dayanan politikaları belli bölgelere uygulamak ve bu bölgelerden elde edilecek başarıyı başka bölgelerde de uygulamak olmuştur. Bahse konu bölgeler sadece ekonomik alanda değil, eğitim kültür, eğlence gibi birçok alanda ülkenin değişen yüzü olmuştur. Bu alanlarda hem yurtiçi hem de yurtdışından firmaların katılı sağlaması ile bütüncül bir yapının oluşturulması hedeflenmiştir. Teknoloji transferi ve maddi destek bağlamında yabancı yatırımcıların büyük katkı sağladığı söz konusu bölgelerde ülkeler arası iletişim ve karşılıklı entegrasyon sayesinde kısa zamanda bütün ülkeye olumlu katkı sağlayan bir yapı ortaya çıkmıştır.

Özel Ekonomi Bölgelerinin kuruluş amaçlarından biri de yabancı sermayeyi çekmek olmuştur. Bu bakımdan Çin Hükümeti üzerine düşen vazifeyi hakkıyla icra

³ Yılmaz, İlkey, "Çin Ekonomisinde Büyümenin Dinamikleri", 13'üncü Ulusal Ekonomi Sempozyumu, Türkiye Ekonomi Kurumu, Mersin, 29-30 Eylül 2005.

etmiş, bu bölgelere özel çok çeşitli teşvik paketleri geliştirilmiştir. Mesela yatırım malı ithalatında gümrük vergilerinden muafiyet, azaltılmış vergi oranları, düşük ücretli enerji sağlanması gibi kolaylıklar bu bölgelerin cazibesini artırmıştır. Diğer taraftan Çin'in bu alanlarda yaptığı altyapı yatırımları ve düşük ücretli işçi maliyetleri de göz önünde bulundurulduğunda yabancı yatırımcıların bu alanlara kısa zamanda rağbet göstermesinin sebebi anlaşılacaktır. Örneğin 1980'lerde kurulan ilk ekonomi özel bölgesine yabancı sermaye girişi 26 milyon dolar civarında iken 1993'lerde bu rakam 1 milyar doları aşmıştır.⁴

Özel ekonomi bölgeleri kısa zaman içerisinde Çin'in gözdesi haline gelmiş, diğer az gelişmiş bölgelere de umut ışığı olmuştur. Hızlı bir şekilde büyüyen bu bölgeler sayesinde ülke içerisindeki ticaret hacmi de artmıştır. Çin'in diğer kesimlerinden temin edilen hammadde, işçi ve tüketim malları sayesinde az gelişmiş bölgelerde ekonomik canlanma yaşanmıştır. Bir nevi domino etkisi meydana getiren bu gelişmelerle birlikte Çin'in ekonomik büyüme oranında ciddi artışlar olmuştur.

Özel ekonomi bölgelerinde üretilen malların ihracat rakamlarına baktığımızda bu alanların Çin'in dış ticaretindeki yerini daha iyi anlayabiliriz. Mesela 1980 yılında Çin'in Shenzhen bölgesinde gerçekleştirilen ihracat miktarı 11 Milyon ABD Doları iken bu rakam 5 yıl içinde 560 milyon, 1990'da 2995 milyon, 1995'te 20.563 milyon ABD Doları seviyesine ulaşmıştır. 1980'den 1995'e kadar geçen sürede artış oranına baktığımızda %2.000'e yakın muazzam bir artış görmekteyiz. Bahse konu bölgelerin bu inanılmaz başarısı zamanla diğer bölgelere de yansımış ve diğer bölgelerde aynı yöntemin uygulanmasının yolunu açmıştır.⁵

1.1.3. Çin'e Yapılan Yatırımlar

Geçmişte sahip olduğu yönetim ve siyasi nedenlerden ötürü neredeyse hiç yabancı yatırımcı olmayan Çin ekonomisi, 1980'lerden sonra gerçekleştirilen reformlar ve yapısal düzenlemeler sayesinde doğrudan yabancı yatırımının önünü açmıştır.

⁴ Yılmaz, a.g.m.

⁵ Yılmaz, a.g.m.

2000'li yıllarda yaklaşık 50 milyar ABD Doları seviyesine ulaşan doğrudan yabancı yatırımlarla Çin, ABD'den sonra en fazla yatırım çeken ülke haline gelmiştir. Esasında yatırımların başladığı 1979'dan 2000'lere kadarki süreci üç döneme ayırmak konunun anlaşılması açısından daha önemli olacaktır. Birinci dönem olarak baktığımız 1979 sonrası ilk beş yıllık dönemde özel ekonomi bölgeleri sayesinde doğrudan yabancı yatırımlar hızlı bir şekilde artmıştır. İkinci dönem diyebileceğimiz 1980-1990 yılları arasında kısmi duraksamalara rağmen yatırımlar %40'a yakın artış göstermiş, üçüncü dönem olarak niteleyebileceğimiz 1990-2000 yılları arasında ise Çin hükümetinin desteği ve güven ortamı sayesinde yatırımlar her yıl %30 civarında artış göstermiştir. 1979'larda 360 milyon ABD Doları seviyesinde olan Doğrudan yabancı yatırımlar, sırasıyla 2.693 milyon ABD Doları ve 35.331 Milyon ABD Doları gibi müthiş bir seviyeye ulaşmıştır.⁶

Çin'e yapılan doğrudan yabancı yatırımların coğrafi bölgeler arası dağılımına baktığımızda önemli farklılıklar görmekteyiz. Mesela daha önceden bahsetmiş olduğumuz özel ekonomi bölgelerinin bulunduğu Çin'in doğusundaki sahil şeritleri doğrudan yabancı yatırımların %87'sini çekerken, orta bölgeler %9'unu, batı bölgeler ise %4'ünü çekmektedir. Bölgeler arası bu fark, Çin'de 1979'dan sonra meydana gelen gelişim sürecinin keskin özelliklerinden kaynaklanmaktadır. İlk zamanlarda oluşan büyük farklılıklar ilerleyen dönemlerde özel ekonomi bölgelerinin iç kesimlerde de yaygınlaşmasıyla birlikte azalmıştır.

Çin'e yapılan doğrudan yabancı yatırımlar iç piyasaya yönelik ve ihracata yönelik olarak ikiye ayrılabilir. İç piyasaya yönelik olanın ekonomi üzerinde önemli etkisi vardır. Zira 1 milyarı aşkın nüfusuyla büyük bir tüketim kapasitesine sahip olan Çin, bu yönüyle doğrudan yabancı yatırım yapacak firmaların iştahını kabartmaktadır. Diğer taraftan yabancı yatırımcılar için bulunmaz bir nimet olan nüfus fazlalığı, aynı zamanda ucuz işgücü anlamında da önemli bir yer tutmaktadır.

Kısacası doğrudan yabancı yatırımlar Çin ekonomisine birçok alanda fayda sağlamıştır. Bu faydaların en önemlisi ise üretimin artması, iş gücünün ekonomiye

⁶Yılmaz, a.g.m.

kazandırılması ve gelir düzeyi artan toplum sayesinde tüketim imkânlarının çeşitlenmesi olmuştur. Nitekim doğrudan yabancı yatırım sayesinde üretim ve tüketimi artan toplum, yayılma etkisiyle birlikte dolaylı olarak GSMH'ı artırmıştır. Bir diğer fayda ise Çin'in dış ticaret alanındaki konumunun güçlenmesi ve Çin'in de diğer ülkelerle rekabet edebilecek bir çizgiye gelmesi olmuştur.

1.1.4. Dış Ticaret

1978 yılından 2000'lere gelene kadar Çin'in dış ticaretinde meydana gelen değişiklikler dünya piyasalarını etkileyen bir hale gelmiştir. 1978'lerde dış ticaret alanında kendi çapında bir ülke olan Çin, yaklaşık 10 milyar ABD Doları civarında bir ihracata sahip iken, bu rakam 2000'lere geldiğinde 500 milyar doları aşmış ve Çin ABD ile yarışır hale gelmiştir. İthalat miktarları ihracat rakamlarıyla paralel bir görünüm sergilemektedir. Nitekim 1978'lerde 10 milyar ABD Doları civarında olan ithalat miktarı 2000'li yıllarda 550 milyar ABD doları seviyesine gelmiştir.⁷

Çin'in gerçekleştirmiş olduğu ihracatın hızlı artışının bir önemli etkisi de dış ticaret dengesinin 1990'lardan sonra sürekli fazla vermesi ve bunun neticesinde döviz rezervlerinin artmasıdır. Çin Merkez bankası verilerine göre 2004 yılı sonunda Merkez Bankası'nda 600 milyar ABD Doları bulunmaktaydı. Bu da gösteriyor ki geçmişte döviz rezervi açısından sıkıntı çeken bir ülke olan Çin, ilerleyen yıllarda döviz fazlası bulunan bir ülke haline gelmiştir.⁸

Çin'in dış ticarete göstermiş olduğu performansın temelinde özel ekonomi bölgeleri ve piyasaya yönelik gerçekleştirilen köklü reformlar yatmaktaydı.

Tarihin en eski imparatorluklarından olan Çin, eskiden beri dünya ticareti üzerinde belirleyici bir rol oynayan ülke olmuştur. Tarihsel süreçte çeşitli devirlerden geçen ve yönetim şekli bakımından farklılıklar gösteren Çin ekonomisi, buhranlı dönemlerini 1970'lerden sonra atabilmiştir. 1978 yılında Deng Xiaoping'in öncülüğünde başlatılan reformlar ve dışa açılma politikaları sayesinde Çin ekonomisi

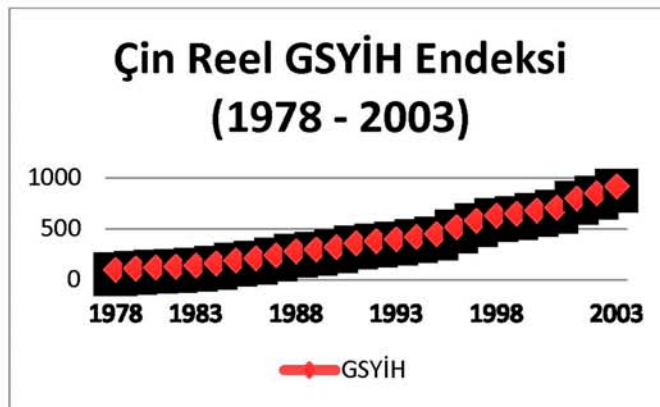
⁷Yılmaz, a.g.m.

⁸ <http://www.china.com.cn/chinese/2000/Oct/7106.htm> (Erişim Tarihi: 31.05.2014)

bir hayli yüksek bir büyüme sürecine girmiş ve resmi rakamlara göre 1978'den sonraki 25 yıllık dönemde Gayri Safi Yurt İçi Hâsılası %9,5 oranında büyümüştür. Yaşanan bu büyüme ve elde edilen istikrar sayesinde Çin toplumunun geliri yükselmiş, yoksulluk sınırı altında yaşayanların oranı düşmüştür. 2004 yılında satın alma gücü paritesine göre yaklaşık 7 milyar dolarlık GSYİH'i olan Çin, GSYİH'i yaklaşık 12 milyar Dolar olan ABD'den sonra ikinci sıraya yükselmiştir. Çin bu haliyle dünyanın ikinci büyük ekonomisi haline gelmiştir.

Yaşanan süreçte Çin'de uygulanan reformların temel özelliğine baktığımızda ekonomide önemli yer tutan kamu işletmelerinin doğrudan özelleştirmeye tabi tutulmaması, bunun yerine devletin piyasada yer alan firmaların kendiliğinden gelişmesine ve kamu işletmelerinin yerini almasına izin vermesi olmuştur. Bu sayede piyasaya yönelik üretim yapan ve kamuya ait olmayan işletmelerin gelişmesi yönünde adımlar atılmıştır. Yaşanan gelişmeler ve reformlar sayesinde Çin, mevcut devlet işletmelerinde çalışan personeli çıkarmadan ayrıca kamu kesimindeki üretimde düşüş yaşamadan, özel sektör ve tarım sektöründeki işlerini terk edenleri de iş gücüne yeni katılanları istidam ederek büyümüştür. Bu açıdan bakıldığında Çin'in Orta ve Doğu Avrupa'daki eski sosyalist ülkelere nazaran bu süreci daha kolay atlattığı söylenebilecektir.

Grafik 1: Çin Reel GSYİH Endeksi (1978-2003)

Çin ekonomisinde yaşanan bu reform sürecinin bir diğer ayağını ise dış açılma oluşturmuştur. Dış ticaret önündeki engeller zamanla kaldırıldığı için Çin ihracatı 1970'lerin sonlarında 10 milyar Dolar iken 2004'te 580 milyar dolarlık bir seviyeye gelmiştir.

Normal şartlarda Türkiye gibi ülkelerde ithalat ihracattan fazla olduğu için verilen dış ticaret açığı, Çin 'de tam tersine olmuştur. Gösterilen müthiş üretim performansı ve ihracat rakamlarının ithalata göre fazlalığı sebebiyle Çin dış ticaret fazlası veren bir ülke haline gelmiştir. Ekonomik büyümenin bir diğer önemli sebebi ise sermaye, teknoloji ve kurumsal düzenlemelerin hayata geçirilmesi gibi ekonomiye olumlu katkılar sağlayan faktörlerin ülke gündemine sokulmasını sağlayan doğrudan yabancı yatırımlar olmuştur. 1979 yılından itibaren yaklaşık 25 yıllık dönem içerisinde Çin'e gelen yaklaşık 600 milyar dolarlık toplam yabancı yatırımın 450 milyar dolarını ki, bu yüzde 71 gibi bir orana karşılık gelmekte, doğrudan yabancı yatırımlardan oluşmuştur.⁹

Çin ekonomisinde son 30 yıllık büyüme trendinin sebeplerine bakılacak olursa 1970'lerin sonunda Çin'in içinde bulunduğu ekonomide köklü reform yapılması gerektiği açıkça görülecektir. Zira bu dönemde Çin, sanayide üst seviyelerde olan batı ülkelerinin yanı sıra Japonya, Güney Kore, Singapur, Tayvan ve Hong Kong gibi Asya ülkelerinin de çok gerisinde kalmıştır. Yönetim şekli olarak Çin'e çok benzeyen Singapur, Tayvan ve Hong Kong bile refah düzeyi ve gelişmişlik olarak Çin'den öndedir. Mao'nun 1976'da ölümü akabinde Çin'de reformların öncüsü olan Deng Xiaoping, siyasi çekişmeleri bir tarafa bırakarak ekonomik sorunların çözümüne odaklanmıştır.¹⁰

⁹http://www.fmprc.gov.cn/mfa_chn/ziliao_611306/wjs_611318/2159_611322/t9014.shtml (Erişim Tarihi: 31 Mayıs 2014)

¹⁰Alpay, Yalın, "Çin Afrika'da Ne Yapıyor?", **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Sayı:9, s.s. 5, 2009.

1978 sonrasında uygulanan yeni yöntemler sayesinde Çin ekonomisi mevcut planlarının yanı sıra piyasaya dayanan ve bunun zamanla geliştirilmesini öngören bir yaklaşım sergilemiştir.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluş süreci (1949), iki kutuplu dünya düzenine denk gelmiş ve böylesi tarihi bir süreçte Çin, ideolojik bakımdan kendisine yakın olan Sovyetler Birliği (SSCB)'nin desteğini sonuna kadar hissetmiştir. Ancak SSCB sürecinde Lider Stalin'in ölümüyle birlikte Sovyet Partisi ile Çin Komünist Partisi (ÇKP) arasında fikir ayrılıkları başlamış ve yaşanan anlaşmazlıklar sonucunda ÇHC ve SSCB ikili ilişkisinde tamamen ters düşülmüştür.¹¹

Rusya'nın Çin'in nükleer silah gelişimini desteklememesi, Çin-Hindistan sınır sorunlarında Çin'i yalnız bırakarak Hindistan'ın yanında yer alması ve bunlara ek olarak Sovyetlerin Çin'e sunmuş olduğu denizaltı filolarının kurulması ve kullanılmasının Çin yönetimi tarafından reddedilmesi Çin-Sovyet ilişkisinin bozulmasını hızlandırmıştır. Bozulan ilişkiler sonrasında Sovyetler Birliği Çin'e yaptığı yardımları geri çekmiş, hatta Çin'e yaptığı maddi desteğin geri ödenmesini talep etmiştir. Bununla birlikte Çin gerek ekonomik gerekse siyasi bakımdan hem içte hem de dış ilişkilerde zor bir sürece girmiştir. Bunların yanı sıra zamanında SSCB için Batı'yı karşısına alan Çin, Batı bloğunun askeri ve ekonomik tehditleri karşısında yeni bir strateji bulma yoluna girmiştir.¹²

Son yıllarda Çin Halk Cumhuriyeti'nin 21.yüzyılın siyasi ve ekonomik gücü olacağına dair söylemler ciddi bir hal almıştır. Özellikle de akademisyenler, küresel çapta faaliyet gösteren örgütler, bilim adamları, iktisatçılar ve siyasi arenada boy gösteren unsurlar bu konuda çeşitli argümanlar ortaya koymuşlardır. Şüphesiz bu düşüncelerin ortaya çıkışı anormal bir durum olmamakla birlikte, Çin Halk Cumhuriyeti'nin son yıllarda kapılarını yabancı sermayeye açmış olması ve istikrarlı

¹¹Zhang Guangyou (张广友), 抹不掉的记忆共和国重大事件纪, Transk. Mobudiao de Jiyi; Gongheguo Zhongda Shijian Jishi, (Çev. Silinemeyen Hatıralar: Cumhuriyette Önemli Olaylar Koleksiyonu), Pekin, Central Party School of CCP Press, 1998.

¹²Zhang, a.g.e.

bir şekilde büyüyor olması, dünyanın çeşitli yerlerinde yatırımlar yapması siyasi ve ekonomik platformda ben de varım demesine neden olmuştur. Doğal olarak da bu söylemleri kanıtlar bir duruma gelmiştir.

Elbette bu söylemler, ekonomik değerlerle rakamlarla da desteklenmektedir. Örneğin, 2000 yılında Çin'in dünya GSMH'i içindeki payı %2 iken, 2009'da bu rakamı %12,5'a kadar çıkarmıştır. Bu oran yaklaşık 6 trilyon ABD Doları'na denk gelmektedir. Burada göz önünde bulundurulması gereken husus aslında ABD ve Avrupa'nın toplam GSMH içindeki payı azalırken, Çin'in de içinde olduğu gelişmiş ülkelerin payının ise gitgide arttığı hususudur.¹³

Bu konuda uzmanların tahmini 10-20 yıl içinde Çin'in dünyanın en büyük ekonomisi olacağı yönündedir. Ayrıca Çinli şirketlerin dünya sıralamasındaki yeri daha üst seviyelere çıkarken, bir yandan da mevcut sıralamada Çinli şirketlerin sayısı artmıştır.

Çin, bu ekonomik gelişmişliği ve sahip olduğu mali kaynağa rağmen nüfusunun kalabalık olmasından ötürü gelişmiş ülkeler içinde halen alt sıralarda yer almaktadır. Özellikle kent ve kırsal nüfusu arasındaki maddi gelir farkı giderek artarken, toplumsal gelir adaletsizliği de gitgide büyümektedir.

Çin'in ekonomik alanda göstermiş olduğu bu başarının en önemli sebeplerinden biri de ucuz ve her türlü çalışma koşullarına hazır bir işgücünün var olmasıdır. Çin bu avantajı sayesinde hem küresel sermayenin yatırımları için çekici bir pazar olmuş hem de düşük maliyetli ucuz ürünlerinin satışı için dünya ülkelerini pazar olarak kullanmıştır.¹⁴

¹³Kılıç Seyfi, "Çin-Afrika İlişkilerinin Gelişmesinde Baraj İnşaatlarının Rolü", **Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM)**, C.5, S.53 Nisan-2013.

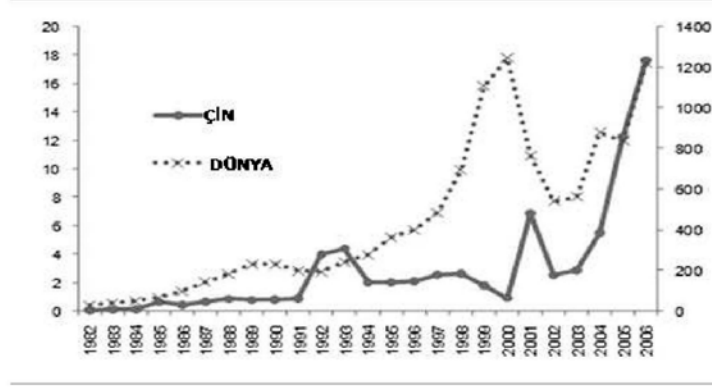
¹⁴ <http://www.china.com.cn/chinese/2000/Oct/7106.html> (Erişim Tarihi: 24.04.2014)

1970'lerde neredeyse sıfır düzeyinde olan dışarıya doğrudan yatırımlar, 1980'lerde artmaya başlamıştır. 2000'lere ait verilere bakıldığında yapılan yatırımların ve ticaret hacimlerinin son derece arttığı gözlerden kaçmayacaktır.

Bununla birlikte Çin Halk Cumhuriyeti'nin ekonomik gelişmesini sadece pazarlarla açıklamak elbette yeterli olmayacaktır. 1990'larda yatırım için cazip fırsatları, işgücünün ucuz ve bol oluşu gibi sebeplerle küresel sermaye açısından önemli bir konuma gelen Çin, 2000'li yıllara geldiğinde bu kez kendisi dış pazarları bir nevi atölyeye dönüştürme gayreti ve çabası içerisine girmiştir. Bu yıllarda büyümeye paralel olarak Çin, yeni pazarlar, döviz birikimini yatırıma dönüştürebileceği alanlar ve şirketleri için gelir kaynağı olabilecek yeni yatırım alanları arayışı içerisine girmiştir.

Çin, 2001-2005 yılları arasındaki "10. 5 Yıllık Kalkınma Planı" içerisinde "küresel olana yönelme" şeklinde belirlenen bir strateji geliştirmiş ve uygulamaya koymuştur.

Çin Ticaret Bakanlığı verilerine göre, 2011 yılında Çin'in dışarıya doğrudan yatırım miktarı 261 milyar ABD Doları'nı bulmuştur. Bu rakam 1980'li yıllarda dünyaya kapalı bir ekonomisi olan Çin için gerçekten de muazzam bir rakamdır. Aşağıdaki tabloda Çin Halk Cumhuriyeti'nin yıllara göre göstermiş olduğu gelişim açık bir şekilde görülmektedir:

Grafik 2: Çin'in Dışarıya Doğrudan Yatırımları (1982-2006, milyar dolar)¹⁵

Not: Sol Dikey Veriler Çin DDY; Sağ Dikey Veriler Dünya

Tablo 1. Bölgelere Göre Çin'in Dışarıya Doğrudan Yatırımları (2007)¹⁶

Bölge	%	Faaliyet Alanı	Faaliyet Türü
Asya Pasifik	41,9	Elektronik, ağır sanayi	İmalat
Avrupa Birliği	22,8	Bilgi ve iletişim teknolojileri, ulaştırma donanımı	Satış, pazarlama
AB Dışı Avrupa	10	Ulaştırma donanımı, hafif sanayi	İmalat
Afrika	9,1	Ağır sanayi, bilgi ve iletişim teknolojileri	İmalat, maden çıkarılması
Kuzey Amerika	7,4	Bilgi ve iletişim teknolojileri	Satış, pazarlama
Latin Amerika	6,3	Ağır Sanayi	İmalat
Orta Doğu	2,6	Ağır sanayi, bilgi ve iletişim teknolojileri	İmalat, maden çıkarılması

¹⁵Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü Verileri, **Organisation for Economic Co-Operation and Development OECD**, s. 69, 2008.

¹⁶Nicolas Françoise, Thomsen Stephen, "The Rise of Chinese Firms in Europe: Motives, Strategies and Implications", Draft paper for presentation at the Asia Pasific Economic Association Conference, Beijing/Pekin, s.7, 13-14 Aralık 2008.

Sonuç olarak 1978 yılından sonra Çin’de yapılan reformlar sayesinde öncelikle tarım alanında olmak üzere ekonomide büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Dışa açılma politikaları ve piyasaya yönelik atılan olumlu adımlarla birlikte Çin, ekonomik performansın artışı bakımından diğer ülkeler nezdinde imrenilecek bir konuma yükselmiştir.

Çin, ekonomi alanındaki başarısını 1978’lerden sonra uygulamaya koyduğu ve kararlılıkla sürdürdüğü özel ekonomi bölgelerine borçludur. Bu alanda yapılan yatırımlar, devletin yaptığı kanun düzenlemeleri, yatırımcılara sağlanan kolaylıklar ve vergi muafiyeti sayesinde dar bir alanda başlayan bu adım, zamanla yayılarak ülkenin her yerinde kurulmuştur. Çin teknoloji transferi ve yabancı yatırımcıların bu bölgelere yaptığı yatırımları fırsata çok iyi çevirebilmiş ve günümüzde dünyanın ekonomisine yön verebilecek bir ülke haline gelmiştir. Bunun en güncel örneği ise son günlerde Çin piyasalarında yaşanan ekonomik hareketliliğin diğer ülkeleri nasıl etkilediğini görmemiz olmuştur. Çin sahip olduğu işgücü ve pazar sayesinde gelecekte de dünyanın en etkili ekonomisi olmaya devam edecektir. Ayrıca Çin siyasi hayatının büyük gelişimi ve siyasi kararlılıkla sağlanan ekonomik büyüme de gelişmekte olan diğer ülkelere örnek teşkil edecektir.

1.1.5. Afrika Kıtasının Ekonomik/Siyasi Durumu

Bilindiği üzere Afrika’nın yüzölçümü dünyanın %24’ü kadardır. Buna oranla nüfusu son derece azdır. Dünya nüfusunun %13’lük kısmını Afrika oluşturmaktadır. Büyük bir yüzölçümüne sahip olan Afrika, dünya genelindeki tarım alanlarının %23’lük kısmını bünyesinde barındırmaktadır. Bu nedendir ki gerek doğal kaynaklar, gerek iş gücünün fazla olması gerekse topraklarının verimli ve tarıma elverişli olması tarihten beri Afrika’yı vazgeçilmez kılmış ve çok sayıda ülkenin sömürgesi haline getirmiştir.¹⁷

¹⁷ Bilgesam, “Afrika’ya Genel Bakış”, **Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM)**, Yayınlanma Tarihi: 17 Nisan 2014

1500'lerde Avrupalı devletler tarafından önemi fark edilmeye başlanan Afrika kıtası, ilerleyen dönemlerde sömürgeci devletlerin gözdesi haline gelmiştir. Özellikle 1700'lerde sanayinin gelişmesi ile birlikte artan hammadde ihtiyacı ve insan gücü, Afrika'nın uçsuz bucaksız topraklarından temin edilmiştir. Bu tarihten itibaren yıllar geçtikçe büyük devletlerin kıtaya olan ilgisi artarak devam etmiştir.

Yaklaşık 1 milyar nüfusa sahip olan ve elliden fazla ülkeyi bünyesinde barındıran Afrika, son yıllarda ortalama %5 oranında büyüme trendine sahiptir. Bu oran gelişmekte olan ülkeler bazında baktığımız zaman önemli bir orandır.

1961 - 2011 yılları arasındaki Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYH) oranlarına baktığımızda dünya genelinde ortalama % 3,5'lik bir yıllık büyüme oranı görürüz. Bu oran aynı tarih aralığında Afrika için ise % 0,5 düzeyindedir. 2007 yılı itibariyle satın alma gücü paritesi ile kişi başı milli gelir Sahra Altı Afrika'da¹⁸ 1,5 Dolar civarındadır. Bu rakam Doğu Asya ve Pasifik, Latin Amerika ve Karayipler ve Güney Asya bölgelerinde ortalama 5 Dolar civarındadır. Diğer taraftan dünya üzerindeki ülkelerde ortalama şehirleşme oranı %40'a yakın iken bu oran Afrika ülkelerinde çok düşük düzeydedir, Afrika ülkeleri Birleşmiş milletlerin insani gelişmişlik endeksinde son sıralarda yer almaktadır.¹⁹

Geçmişten beri etnik, din, dil ırk sınıf farklılıkları gibi birçok sebep yüzünden bölünmeler yaşayan ve Avrupalı devletlerin sömürgeci haline gelen Afrika ülkeleri ekonomik gelişme olarak istedikleri performansı bir türlü ortaya koyamamışlar ve cılız imkânlarla ticarete var olmaya çalışmışlardır. Afrika'nın batılı devletler tarafından sömürgeci bir anlayışla bölünmesi sebebiyle Afrika ülkeleri kendi ekonomik gelişimlerini ortaya koyamamışlar ve kendilerini sömüren büyük devletlerin ekonomik yaptırımlarına maruz kalmışlardır. Özellikle yer altı kaynakları bakımından zengin olan birçok ülkede batılı devletler tarafından işletmeler, şantiyeler kurulmuş, siyasi, askeri ve ekonomik güç yetersizliği sebebiyle olanlara

¹⁸ (Sahra Altı Afrika terimi, Afrika kıtasının kuzeyinde yer alan Fas, Cezayir, Libya, Mısır ve Tunus dışındaki tüm Afrika ülkelerini kapsamaktadır.)

¹⁹Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, United Nations Development Programme (UNDP), 2013.

ses çıkaramayan Afrika ülkeleri ise açılan bu iş alanlarında bir nevi köle gibi çalışmaktan öteye gidememişlerdir.

Esasında Afrika ülkelerinin tarihsel geçmişte diğer ülkelerle iletişimini sağlayacak ve ticari alanda etkileşim kurmasına olanak tanıyacak üç önemli etmenden söz edilebilir. Bunlardan birincisi aynı etnik ve kimlik yapısına sahip ülkeler arası koordinasyon başarısı ve bu başarının ticari alanda etkisini göstermesi. İkinci olarak Afrika'nın sahra ötesi ticari atılımı diyebileceğimiz ve batı ülkeleri ile denize sınırı bulunan ülkeler arası yapılan ticari faaliyetlerin etkisi, üçüncü olarak da Afrika'nın İslamiyet'in yayılması sürecinde karşılıklı entegrasyonu, İslam ülkelerinin bazı Afrika ülkelerini fethetmesi ve bu kanal üzerinden Avrupa'ya ulaşması akabinde diller dinler ve ticaretin bu bölgelerde yayılmasıdır. Saydığımız bu üç önemli gelişme Afrika ticaret hayatı için birer dönüm noktası olmuştur.

Afrika'daki ticari hayata baktığımızda geçmişten beri milyonlarca Afrikalının Amerika ve Avrupa'ya göçü sırasında yaşanan köle ticareti sebebiyle Afrika'da yerleşik bir sanayi bir türlü var olamadığını görmekteyiz. Yurtlarını terk eden Afrikalılar yüzünden Afrika ekonomisinde önemli yer tutan fildişi, pırlanta, altın ve diğer değerli madenler sömürgeci devletler tarafından işletilmiş, bu yüzden Afrika ticareti alt üst olmuş ve olması gerektiği seviyeyi geç yakalamıştır.

Afrika halen geçmişten gelen sömürgeci anlayışın izlerini silmekle meşguldür. Bu kapsamda sömürgeci anlayışla kurulan birçok şirket ve madenin Afrika ekonomisine yeniden kazandırılması amacıyla yoğun gayret sarf edilmekte, bahse konu kurumların millileştirilmesi için çalışmalar sürdürülmektedir. Sahip olduğu değerli kaynaklar ve işgücü sayesinde bu alanda başarılı olan Afrika devletleri az bir çaba ile yüksek oranlarda üretim ve tüketimi elde edebilmiştir. Esasında gelişmiş ülkeler eski zamanlarda kendi pazarlarını az gelişmiş ülkelere açmış olsalardı, ülkeler arası gerçekleştirilecek ihracat sayesinde Afrika için artan ticaret fırsatlarının değerlendirilmesi daha kolay olacak ve Afrika da gelişmeden nasibini alacaktı.

1990'lı yıllardan sonra Afrika ekonomisi, kaydedilen yüksek büyüme oranı, gelişim sürecinde petrol ve benzeri değerli yer altı kaynaklarının küresel piyasalarda yer alması, tarımda meydana gelen iyileşme, birçok Afrika ülkesinde siyasi istikrarın sağlanması, borçların daha düşük seviyelere çekilmesi ve gelişmiş ülkelerin verdiği destek sayesinde büyüme trendine girmiştir. Bununla birlikte meydana gelen bu büyüme istihdamın yaratılması ve yoksulluğun azaltılması konusunda yeterli katkıyı sağlayamamıştır.

Tablo 3: Afrika'daki bölgelerinin ortalama ekonomik büyüme oranları (%)²⁰

Bölgeler	1996-2000	2003	2004	2005	2006
Orta Afrika	3.9	5.0	14.4	4.1	5.5
Doğu Afrika	4.1	2.3	6.8	5.2	5.1
Kuzey Afrika	4.3	5.1	4.6	4.8	5.2
Güney Afrika	3.1	2.6	4.0	4.6	5.2
Batı Afrika	3.6	7.0	3.4	4.9	4.8
Toplam	3.8	4.4	5.1	4.7	5.2

Afrika'da çok miktarda işlenmemiş maden kaynakları bulunmaktadır. Afrika kıtasına genel olarak baktığımızda hidroelektrik gücü tarzında dünya potansiyelinin %40'ını, elmas ve kromunun büyük bölümünü; komünist olmayan ülkelerde uranyumun %30'unu, altınının %50'sini, kobaltın %90'ını, fosfatın %50'sini, platinin %40'ını, kömürün %7,5'ini, bilinen petrol rezervlerinin %8'ini, doğalgazın %12'sini, demir cevherinin %3'ünü,

²⁰ "Africa's Economy: Aid and Growth", **OECD Observer**, (Erişim Tarihi: Ocak 2015).
http://www.oecdobserver.org/news/fullstory.php/aid/1618/Africa92s_economy:Aid_and_growth.html

*milyonlarca hektar işlenmemiş tarım arazisini bünyesinde bulundurmaktadır.*²¹

Bünyesinde bu kadar çeşitli değerli kaynak barındıran başka kıta göstermek mümkün değildir. Sadece Angola'daki elmas kaynakları dünya elmas rezervinin %11'ine tekabül etmektedir. Bir diğer önemli nokta da bölgede çıkarılan elmasların kalitesidir. Mesela Afrika'da ikinci kalite olarak görülen Namibya elması Avustralya'da çıkarılan elmastan 12 kat daha değerlidir. Sadece bu örneğe baktığımızda bile gelişmiş ülkelerin yıllardan beri Afrika'ya verdiği önem (!) ortaya çıkmaktadır.

*Afrika aynı zamanda, dünya manganez kaynaklarının %64'üne, bakırın %13'üne, boksit, nikel ve kurşun kaynaklarının da büyük bölümüne sahiptir. Afrika, ABD ve Rusya haricinde dünya piyasalarındaki kakao ihtiyacının %70'ine, kahvenin %60'una, hurma yağının %50'sine ve toplam petrol ticaretinin %20'sine cevap vermektedir. Bunların yanı sıra Afrika'nın turizm potansiyeli de oldukça iyidir. Eşsiz vahşi hayatı, doğal güzelliği ve dokunulmamış ekolojisi, Afrika'nın tarım ve maden alanlarındaki zenginliğinin ardından üçüncü önemli doğal kaynağını oluşturmaktadır.*²²

Afrika'nın sahip olduğu zenginliklerin refaha yansıtılabilmesi amacıyla; başta ABD ve Avrupa Devletleri olmak üzere gelişmekte olan Çin, Brezilya, Hindistan gibi ülkelerin Afrika'nın kaynakları için bir yarış içine girmek yerine en verimli şekilde kullanılması konusunda çalışmalar yürütmesi gerekmektedir. Yerel firmalar ve dış yatırımcıların Afrika'ya yapacakları yatırımlarda Afrika'nın kendi hammaddelerini zenginliğe dönüştürmesine olanak tanınmalıdır. Afrika'nın kaynakları üzerinden yapılan yeni yatırımlarda büyük oranda yerel halkın kullanılması, Afrika ülkelerinin siyasi ve hukuki değerlerine önem verilmesi,

²¹Shikwati, James, "Doğu Afrika'daki Ekonomik Gelişim ve Kalkınma Yardımları: Kenya Örneği", Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi, **TASAM, Afrika Enstitüsü**, Yayın Tarihi: 01.09.2007.

²²Shikwati, a.g.m.

yatırımlarda görev alan çalışanların bir köle gibi görüşmesinden vazgeçilmeli ve üretimde sağlanan büyümenin yerel halkın tüketimine yansıtılması sağlanmalıdır. Bu doğrultuda yapılacak yasal reformlar her iki tarafı da bağlayacak sözleşmelerle desteklenmeli ve tarafların sözleşmelere olan bağlılığı objektif kurumlarca desteklenmelidir. Meydana gelebilecek uyuşmazlıkların çözümü güvence altına alınmalıdır.

Bir diğer nokta ise Afrikalı her bireyin ülkelerinin gelişimi adına sorumluluk altına girebilmesi, meydana gelebilecek aksaklıkların çözümü için başka ülkelerin yardımlarını beklememesidir. Mevcut hükümetlerin de halkın gayretlerini göz önünde bulundurarak onlara her türlü yardımı yapmasıdır. Afrika ülkelerinin ilerleme gösterebilmesi adına kendilerine güven duyması ve alışılmış davranışların kökten değişimi şarttır. Güven eksikliği yalnızca refaha ulaşmayı değil, yeni yöntemlerin ortaya konulmasını da engellemektedir. Bu kapsamda insanların acilen yeni yöntemler ortaya koyması ve üretimde verimliliği artırıcı etmenler bulması şarttır.

Küresel ekonomiye uyum sağlamak amacıyla Afrikalı yatırımcıların yurtdışına açılması ne kadar önemli ise, dış pazarı besleyen iç pazarın da her alanda desteklenmesi bir o kadar önemlidir. Afrikalılar kıta içerisinde ülkeler arası ticareti kolaylaştırıcı tedbirler almak zorundadır. Bu sayede kıta içinde oluşacak olumlu dalga zamanla dış ülkelerle olan ticari hacmi artıracaktır.

1.1.6. Afrika'nın Coğrafi Özelliklerinin Ekonomik Kalkınmasına Etkileri

Klasik büyüme teorileri de dâhil olmak üzere hemen hemen bütün ekonomik kalkınma modellerinin temelinde fiziksel ve beşeri sermaye ile teknoloji bulunmaktadır. Teoride bu parametrelerin her anlamda artırılmasının ekonomik kalkınmanın vazgeçilmez bir yönü olduğu belirtilmektedir. Ekonomik kalkınmanın temellerinin neler olduğu konusunda geçmişten beri gelen tartışmalar devam ededursun, günümüzde kabul gören üç faktör birçok bilim adamı tarafından kabul edilmektedir. Bu faktörler coğrafya, kültür ve kurumlardır. Aslında kültür ve kurumların ekonomik kalkınmaya etkileri üzerinde nesnel olduğu kadar öznel

değerlendirmeler de bulunmaktadır. Bir diğer ifadeyle bu iki faktörün kalkınmaya olan olumlu ya da olumsuz etkileri halen tartışma konusudur.²³

Coğrafyanın ekonomik kalkınma üzerindeki etkisi bazı küçük tartışmaların dışında hiç şüphesiz birçok ekonomist tarafından kabul görmektedir. Çok basit bir örnek verecek olursak coğrafi konumu itibarıyla Avrupa'nın kuzeyinde yer alan İzlanda ve Asya ile Avrupa arasında bir nevi köprü görevini icra eden Türkiye'nin ekonomik kalkınma adına avantajları elbette aynı olmayacaktır. Aslında coğrafyanın ekonomi üzerindeki etkisinin tartışmaya konu olan kısmı etkinin makroekonomik mi mikro ekonomik mi olduğuyula ilgili olmasıdır. Elbette coğrafya gibi geniş bir düzlemde ele alınması gereken bir olguyu küçük parçalar halinde incelemek tam sonuç vermese de, küçük bileşenlerin büyük parçayı oluşturduğu hususu gözden kaçırılmamalıdır.

Coğrafi yapının ekonomi üzerindeki etkilerini dört ana başlıkta inceleyebiliriz.

1.1.6.1. Afrika Kıtası'nın Dikey Uzunluğuna Sahip Olması

Afrika kıtasının kuzey-güney yönlü bir coğrafi yapısının bulunması geçmişten beri bu bölge için bazı sıkıntıların kaynağı olmuştur. Zira doğu-batı doğrultusunda uzanan kıtalarda hayvan ve bitki türleri ile yenilikler daha kolay yayılabildiği halde kuzey-güney yönlü uzanan bölgelerde ciddi iklim değişiklikleri, gece gündüz saat farklılıkları, yaşam alanlarının sınırlılığı gibi sebeplerle bu yayılım daha zor olmaktadır. Bu nedenle kıta uzanım şekli arasındaki farklar tarihsel süreçte ilkel toplumlardan modern toplumlara geçiş sürecinde Afrika'nın Asya'ya göre daha yavaş kalmasına sebep olmuştur.

Mesela Afrika Kıtası'nın güneyinde yetişen bir bitki türü iklim değişikliği sebebiyle kuzeyde yetişememekte, ayrıca Kuzey Afrika'da yer alan hayvan türleri

²³Doğan Tayyar, Sarı Volkan İdris, “**Afrika'nın Coğrafi Özelliklerinin Ekonomik Kalkınmasına Etkileri**” Coğrafyacılar Derneği Uluslararası Kongresi Bildiriler Kitabı, Muğla, 4-6 Haziran 2014.

iklim koşulları ve doğa şartlarına uyum sağlayamadıkları için güneyde hayatta kalmakta zorlanmaktadır. Bütün bu sebepler her bölgeyi kendi içine kapanık hale getirmiş ve kuzey ile güney arasındaki entegrasyonu geciktirmiştir.

Söz konusu gelişim süreci sadece tarım ve hayvancılıkta değil bilimsel gelişmelerin yayılması konusunda da zorluklar meydana getirmiştir. Örneğin Mısır ve Mezopotamya'da ortaya çıkan yenilikler Etiyopya'ya kadar ulaşabilmiş, ancak yaklaşık 3000 km mesafede bulunan güney ülkelere gidememiştir. Mezopotamya ve Mısır'da evcilleştirilen yeni bitki ve hayvanlar ile sosyal gelişmeler de yine kendi bölgelerinde kalmıştır.²⁴

1.1.6.2. Çöllerin Varlığı

Afrika'yı diğer kıtalardan ayıran en önemli özelliklerden biri kıta boyunca uzanan çöllerin varlığıdır. Çöller kıta boyunca o kadar geniş alanlar kaplamaktadır ki, Afrika'nın uydu görüntülerinde bile bu açık bir şekilde görülebilmektedir. Elbette bu kadar büyük çöllerin kıtanın ekonomik hayatına etkisi de o kadar önemli olmuştur.

Tablo 4: Kıtalarındaki Çöllerin Toplam Alandaki Payı²⁵

KITA	ÇÖLLERİN ORANI
Afrika	61,52%
Asya	28,39%
Avustralya	7,24%
Güney Amerika	1,05%
Kuzey Amerika	1,80%

²⁴ Doğan, Sarı, a.g.e.

²⁵ Doğan, Sarı, a.g.e.

Afrika'daki Sahra ölü 9 milyon kilometrekarelik alanıyla kıtanın yaklaşık %30'unu kaplamaktadır. Sahra ölü kıtanın kuzeyinde doğu-batı doğrultusunda uzanmakta olup, çok büyük bir alanı içine almaktadır. ölün ekonomi üzerindeki etkisi birçok alanda kendini göstermektedir. Mesela kuzey ile güney arasında ulaşım çöllere yüzünden çok zor koşullarda ve ilkel olarak yapılmakta bu da ekonomiyi derinden etkilemektedir. Diğer taraftan Sahra altı Afrika olarak adlandırılan bölgenin dünyanın diğer ülkeleri ile olan iletişimini zorlaştırmakta ve ticaretin bölgeler içinde sınırlı kalmasına sebep olmaktadır. Dış dünyadan izole olan bölgelerde ise üretim maliyetleri artmakta ve çöllere sebebiyle ortaya çıkan fiziksel engeller potansiyel pazarlara ulaşımı kısıtlamaktadırlar. Bu yönüyle baktığımızda Afrika'nın kuzeyinde yer alan ülkelerin gelişimlerini çok daha hızlı sürdürdüğü, iç bölgelerin ise bir hayli geri kaldığı söylenebilecektir.

1.1.6.3. Akarsuların Etkisi

Akarsular bir bölgede yaşayan insanların içmesinden temizliğine ulaşımından üretime kadar birçok alanda hayatını devam ettirmesine olanak tanımaktadır. Bu nedenle dünya üzerinde toplulukların geçmişten beri akarsular etrafından kümelendiği ve medeniyetlerin bu alanlar etrafında kurulduğu görülecektir. Mezopotamya uygarlığı ve Nil nehri etrafında kurulan Mısır medeniyetinin dünya tarihindeki önemi bu gerçeği gözler önüne sermektedir. Sadece Afrika'da değil Asya ve Avrupa'da da durum aynı şekilde devam etmiştir. Yüzyıllar boyunca ülkeler, ekonomilerinde önemli yer tutan tarımı en üst seviyeye çıkarabilmek adına akarsular etraflarında yer edinmeye çalışmış ve bu yüzden birçok savaş meydana gelmiştir.

Akarsuların ulaşımında kullanılması ilerleyen dönemlerde ulaşım maliyetlerini de düşürmüş ve bu gelişmeler Afrika'nın iç kesimlerindeki bazı bölgelerin de sahil kesimleri gibi ticari alanda gelişmesine olanak tanımıştır.

Bununla birlikte dünyanın birçok yerindeki akarsuların aksine Afrika'da yer alan akarsuların çok parçalı olması ve yer yer şelalelerin bulunması sebebiyle ulaşımında kullanılmayı elverişsiz kılmaktadır. Afrika'da yer alan Nil, Kongo gibi büyük nehirlerin okyanuslara açılması için büyük kanallar inşa edilmesine ihtiyaç vardır. Afrika'daki ekonomik güç ise buna imkân vermemektedir. Ayrıca ülkeler

arası yıllardan beri süren savaşlar ve siyasi sorunlardan ötürü ortak su kullanımı adına bir araya gelme bir türlü gerçekleştirilememiş ve yatırımlar yapılmasını engellemiştir.

1.1.6.4. Afrika'nın Kıyı Alanları

Afrika'nın birçok ülkeden oluşması, kıyı alanlarının kıtanın genel büyüklüğüne oranla düşük seviyede kalması gibi sebeplerle kıtada yer alan birçok ülkenin denize sınırı yoktur.

Günümüzde Afrika üzerinde yaşayan nüfusun %40'ının denize sınırı bulunmamaktadır. Bu oranın diğer kıtalarda %5 civarında olduğu düşünüldüğünde Afrika'nın ne denli bir karasal yapıya sahip olduğu anlaşılabilir. Denize kıyısı olmayan ülkelerin ucuz taşımacılıktan istifade edememesi ve kara taşımacılığı ile ulaşımı sağlamasından ötürü ticari hayat büyük ölçüde sekteye uğramıştır.

Afrika'nın bu jeopolitik ve jeostratejik öneminden dolayı büyük güçler hâlihazırda rekabet alanını bu bölgeye yoğunlaştırmış ve Afrika'yı paylaşmak üzere girişimlerde bulunmuşlardır. ABD, Rusya, Çin, AB, Brezilya, Japonya, Hindistan başta olmak üzere birçok ülke bu zenginlikten faydalanmak için birbirleriyle yarışmaktadırlar.

Günümüzde Afrika'nın bir kısmı sefalet içinde yaşıyor olsa da genel itibariyle kalkınmaya çalışan, ekonomik yatırımlar almaya başlamış ve dünya ticaret sıralamalarında yavaş yavaş yerini almayı başarmıştır. Afrika'da bulunan petrol rezervleri ve kaynakları süper güçler ve gelişmiş ülkeler için bulunmaz bir nimet olup, yeni pazar arayışlarına çözüm olduğundan bu ülkeler için son derece önem arz etmektedir. ABD'nin %13'lük petrol ihtiyacını karşılayan Afrika, Çin'in de %23'lük petrol ihtiyacını karşılamakta ve diğer ülkelerle de ticaretin ve ihracatın yolunu iyiden iyiye açmaktadır.

Dünya üzerindeki az gelişmiş 41 ülkenin 33'ünü toprağında bulunduran Afrika, aynı zamanda en hızlı gelişmekte olan ülkeleri de bünyesinde

barındırmaktadır. 2001-2010 yılları arasında en hızlı büyüyen 10 ülkenin 6'sı Afrika'da yer alırken, 2011-2015 yılları arasında bu rakam 7'ye yükselmiştir.²⁶

Afrika Kalkınma Bankası (AfDB)'nin öngörü ve planlamalarına göre, kıta ekonomisi gelecek 50 yılda ciddi bir gelişme kaydedecek, orta sınıf güçlenecek ve bu durum sosyal yaşamı olumlu yönde etkileyecektir. Hâlihazırda genç nüfusun toplam nüfusun 3'te 2'sini oluşturduğu Afrika'yı öylesine güzel ve parlak günler beklemektedir.

Geçmişten beri umutsuz bir vaka olan Afrika, yürek burkan fotoğraf karelerinin yerini umutlu, yükselişte olan ve gitgide daha da güçlenen bir görüntüye bırakacaktır.

Afrika'nın kalkındırılması düşüncesi ile kurulan Afrika Birliği Komisyonu'na üye ülkeler kalkınma için ortak gelişim alanları belirlemiştir. Bu alanları altyapı, enerji, ulaştırma, sağlık ve endüstri gibi öncelikli konulardan oluşturulduğu bilinmektedir. Kalkınmada öncelikli ve öncü konumda olan alan enerjidir. Dünyada azaldığı bilinen petrol, kömür, doğalgaz gibi rezervlerin yerini, yeni keşfedilen Afrika topraklarındaki rezervler almıştır. Bundan dolayıdır ki, Afrika ülkelerinin sahip olduğu doğal kaynak ve enerjileri, öncelikle kendilerini kalkındırma ve ekonomik büyüme için kullanmaları daha akıllıca ve öngörülü bir davranış olacaktır.²⁷

Afrika'nın bu verimli ve cazibeli hali gelişmekte olan her ülkenin iştahını kabartmaktadır. Ancak geçmişte bağımsızlığına kavuşan kıta ülkeleri kendilerini geliştirmeyi yeğlemektedir. Bu nedenle Afrika, Çin'in yaklaşımını faydalı bulmuş ve kıta içine girmesine izin vermiştir.

²⁶Tepebaş Ufuk, “Dönüşüm Sürecindeki Sahra Altı Afrika”, 1.Bölüm, İstanbul, Tasam Yayınları, 2013.

²⁷ Tepebaş Ufuk, “Afrika'nın 2012 Gündemi: Bölgesel Ekonomik İşbirliği ve Ekonomik Dönüşüm”, Yayın Tarihi: 17 Mayıs 2012. (Erişim Tarihi: 05 Haziran 2014).

Soğuk Savaş dönemine ABD ve SSCB arasındaki rekabet ve gerilim kıta ülkelerini kendisine müşteri yapmış, Afrika'yı kalkınmadan, demokrasiden sosyal yaşamdan uzaklaştırmış, atıl bir biçimde dünya kamuoyunun gerisinde bırakmıştır. Dış güçler buldukları ülkelerde farklı etnik grupları da amaçları uğruna kullanmışlardır. Bu nedenle, kıtanın en büyük eksikliklerinden biri de yolsuzluk, kötü yönetim, tarihsel düşmanlık, sömürgecilik gibi etkenler çift kutuplu dönemden geriye kalan en büyük zarar verici mirastır.²⁸

Bunun yanı sıra ekonomi ve enerji alanlarında gelişmekte olan Afrika'daki bir diğer sorun güvenlik tehdididir. 1998'de ABD büyükelçiliklerine yapılan saldırılar terörün Afrika'ya itildiğini görmek ve dış güçlerin Afrika üzerindeki emellerini okumakta kolaylık sağlamaktadır.

El Kaide saldırıları olarak gösterilen elçilik olayları Afrika'nın terörle bağdaştırılması için başlangıç olmuştur. Elbette bununla birlikte geçmişten bugüne sömürge ülkelerinin bölgede çıkan isyanlarda ya da ceza sistemindeki aşırılıklar bölgenin illegal bir şekilde silahlanmasına ve Afrika yerlilerinin "beyaz" gördükleri insanları düşman olarak algılamasına neden olmuştur.

Hâlihazırda bölgede güvenliğin sağlanması için her ne kadar BM bölgeye intikal etmiş olsa da bunda muvaffak olamamış, bölge iç isyanlar ve değişik illegal örgütlerden arındırılamamıştır. Kıtada hâlihazırda güvenlik sorunu yaşayan ülkeler arasında Kongo, Mali, Sudan, Somali, Nijerya gibi ülkeler yer almaktadır. Bu durum ülkelerin çevresini ve genel kıtanın durumunu ve çehresini de etkilemektedir. Bahse konu ülkelerin güvenlik sorunu yaşamaları ortak özellik olduğu kadar bölünme riski taşıyor olmaları da en büyük ortak özellikleridir.

Aslında bölgedeki soykırım, isyanlar, katliamlar ve buna benzer olayların en büyük sorumluları dış güçlerdir. Ancak bu zamana kadar yaşanan her olayda yerli bir sorumlu bulunmaya çalışılmış ve yerli sorumlular olaylardan sorumlu tutularak dış

²⁸Tepebaş,a.g.e.

güçlerin parmağı. Bu nedenle de sırf kendilerini temize çıkarma çabaları uğruna halkları ve ülkeleri birbirlerine kırdırma gizlenmiştir. Afrika'da yaşanan güvenlik sorunlarında en büyük pay BM Güvenlik Konseyi üyelerininindir. Çünkü kıtaya gerçekleştirilen silah ticareti ve ihracatı en çok üye ülkeler tarafından gerçekleştirilmektedir.

Afrika'nın kendi iç durumundaki değişikliklerin yanı sıra dış politikasında da olumlu gelişmeler ve değişiklikler meydana gelmiştir. Geçmişinde Fransa ve İngiltere'nin sömürmesine maruz kalan, sonrasında ABD ve SSCB'nin etkisi altına giren Afrika, şimdilerde kendi dış politikasını geliştirmekte ve kendi uluslararası platformunu oluşturmaktadır. Hal böyle olunca zengin doğal kaynaklı Afrika, gelişmiş ve gelişmekte olan diğer güçlerin kıtaya olan ilgisini çekmekte, iştahını kabartmaktadır.

Afrika bölgesel gelişimini güçlendirmek için çeşitli topluluklara ihtiyaç duymuş, bu kapsamda kıta ülkeleri ile birlik ve bütünlük içerisinde kalkınmayı güçlendirecek adımlara hız vermiştir. Bu ülkelerin profilleri güçlenmeye ihtiyaç duyan küçük ve orta ölçekli Afrika ülkeleri olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Afrika Bölgesel Örgütleri, Kurumları, Federasyonları ve Merkezleri

Orta Afrika Ülkeleri Ekonomi Topluluğu (CEMAC): 03.06.1905'te kurulmuş, 11 Afrika Ülkesi üye olup, Merkezi (Libreville) / Gabon, Dönem Başkanı Kongo (Brazaville)'dir.

Güney Afrika Kalkınma Topluluğu (SADC): 1980'de kurulmuş, 12 Afrika Ülkesi üye olup, Daimi Merkezi Botswana, Dönem Başkanı Angola'dır.

Güney Afrika Ülkeleri Topluluğu (COMESA): 1982'de kurulmuş, 1 Afrika Ülkesi üye, 5 Gözetmen Ülkesi bulunmakta olup, Merkez Lusaka / Zambiya ve Dönem Başkanı Sudan'dır.

Batı Afrika Ülkeleri Ekonomi Topluluğu (ECOWAS): 1975'te kurulmuş, 15 Afrika Ülkesi üye olup, Merkez Lagos / Nijerya, Dönem Başkanı Gine'dir.

Sahil ve Sahra Ülkeleri Topluluğu (SS): 1998’de kurulmuş, 20 Afrika Ülkesi üye olup, Merkez Libya (Trablusgarp), Dönem Başkanı Nijer’dir.

Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Para Birliği (UEMOA): 1973’te kurulmuş, 6 Afrika Ülkesi üye olup, Dönem Başkanı Nijer’dir.²⁹

Bölgesel Bütünleşme olarak karşımıza çıkan Afrika ülkeleri Birliği mevcut ihtiyaçların belirlenmesi sonrasında ekonomik performansın güçlendirilmesi, kıta içi ticaretin artırılması ve kalkındırılması, aynı zamanda da Binyıl Kalkınma Hedefleri’ne³⁰ ulaşılmaya çalışılması amaçlanmaktadır.

Bölgesel Bütünleşme, kıtadaki ülkelerin kendi kalkınmalarında kendi kaynak ve rezervlerini kullanmaları gerektiğini savunmakta ve o yönde çalışmalar yapmaktadırlar. Kıta Afrika’sının kalkınması, gelişmesi ve güçlenmesi için mücadele eden, Afrika ülkeleri çok sayıda örgüt ve kuruluşun varlığına imza atmıştır. Bunların başında Afrika Birliği Örgütü, Afrika Birliği Kamu Yasası, Bölgesel Ekonomik Toplulukları’nın³¹ gerektiği yönünde görüş geliştirilmiş ve o doğrultuda adımlar atılmıştır.

03 Haziran 1991’de gerçekleşen Abuja Antlaşması gereğince, Afrika’nın bütünleşmesi için 1994-2028 yıllarını kapsayacak 34 yıllık bir kalkınma planı çıkarılmıştır. Bu kalkınma doğrultusunda Afrika Ekonomik Topluluğu’nun kurulması öngörülmüş ve kalkınma için çok kapsamlı bir plan yapılmıştır. Plana göre, öncelikle hâlihazırdaki ekonomik toplulukları güçlendirilmesi, ikincil olarak vergilerin düzenlenmesi, kıta ülkeleri arasında uyum eşitlik yakalanması, sektörlerin güçlendirilmesi, Bölgesel Ekonomik Toplulukları arasında uyum yakalanması,

²⁹ Sert Ekrem, “Afrika Birliği ve Libya’nın Afrika Siyaseti”, **TASAM Afrika Enstitüsü**, <http://www.tasamafrika.org/pdf/yayinlar/22-BRAKI.pdf> (Erişim Tarihi: 31 Mayıs 2014)

³⁰ Binyıl Kalkınma Hedefleri, BM’ye üye 192 ülke tarafından alınan ortak karar; 2000 yılında itibaren 15 yıllık plan yapılmış, yoksulluk ve açlık ortadan kalkacak, ölümcül fakat tedavisi mümkün olan hastalıkların saptanması ve eğitim gibi başlıca konularda iyileştirme ve geliştirme yapılması hedeflenmektedir. Bu proje kapsamında çok sayıda alanda iyileştirme yapılmıştır. Ölü doğum oranları düşürülmüş, içme suyu temin edilmiş, ilköğretim okullarına talepler artırılmıştır.

³¹ Bknz. Ek-1

üçüncül olarak, her bölgesel ekonomik topluluğunda Serbest Ticaret Alanı (STA) ve Gümrük Birliği (GB) kurulması amaçlanmaktadır. Dördüncül olarak, Bölgesel Ekonomik Toplulukları kıta GB'si kurulmak suretiyle uyumlaştırılması hedeflenmekte, beşincil olarak Afrika Ortak Pazarı'nın kurulması ve son olarak Afrika Para Birliği ve Pan Afrika Parlamentosu'nun oluşturulması da dâhil olmak üzere 2028'de Afrika Ekonomik Topluluğu'nun kurulması hedeflenmektedir.³²

Afrika Birliği dönüşümü gerçekleştirirken AfDB'nin yanı sıra Bölgesel Ekonomik Toplulukları'na da sorumluluk yüklemiştir. Kalkınma çalışmaları için geliştirilecek strateji ve planlamaların altyapı geliştirilmesi, bölgesel ekonomik bütünleşme, özel sektörün teşvik edilmesi, yönetim ve mesuliyet, aynı zamanda eğitim, sağlık ve teknolojiyi de kapsadığı görülmektedir.

Kalkınmaya katkı sağlayacak en etkin kurumun şüphesiz AfDB olduğu görülmekte olup kurumun öngörüsü ve planlamaları doğrultusunda adımlar atılmaktadır. Gelişmelerin seyrine göre hazırlanan 50 yıllık öngörü tablosu şu şekildedir:

2010 – 2060 yılları arasında Afrika kıtasının GSMH'sinde istikrarlı bir artış saptanacaktır. En iyi sonuca göre, 1,7 trilyon dolar (2010) olarak hesaplanmış, 2060 yılında ise 15 trilyon doların üzerine çıkacaktır. Şu halde kişi başına düşen gelir 1.667 dolardan 5.600 dolara yükselecek, orta sınıf vatandaşın oranı 2010'da %34, 2060'da %42'yi bulacaktır.³³

Bunların yanı sıra ekonomi, eğitim, sağlık gibi alanlarda da iyileşme artacak ölü doğum oranlarında düşüş gözlenecektir. 2010'da 1000 doğumdan 127'si ölü gerçekleşirken bu rakamın 2060'da 45'e düşmesi planlanmaktadır.

AfDB, tüm bu planlamaların yanı sıra ekonomik güce kavuşabilmek için kıta içi ticaretin canlandırılması gerektiğini savunmaktadır. 2011 verilerine bakıldığında kıta ülkelerinin yalnızca %10,4'lük kısmını sadece kıta içi ticaret yaptığı

³² Tepebaş, a.g.e.

³³ <http://www.zfhz.org/plus/view.php?aid=1361> Erişim Tarihi: 31.05.2014

saptanmaktadır. Bu da son derece düşük bir rakamdır. Diğer kıta ülkelerine baktığımızda Avrupa'nın %60'lık oranlarda kıta içi ticaret gerçekleştirdiği görülmektedir.³⁴

Dünya kamuoyunun dikkati ciddi manada Afrika enerji kaynaklarına doğru kaymış ve bu konuda çok sayıda araştırma yapılmıştır. Ancak kıta enerji kaynaklarından etkin bir biçimde faydalanılabilmesi için yine de bölgesel toplulukların ve uzman kuruluşların yardımına ve ilgisine ihtiyaç duyulmaktadır. Dış güçlerin ya da dünya kamuoyunun dikkatini cezbeden rezervlerin öncelikle kıta ülkelerinin kalkınması için kullanılmasına ve bunun planlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Sayılan tüm bu etmenlerin Afrika ekonomisi ve ticari hayat üzerinde nasıl bir etki oluşturduğuna bir örnek vermek gerekirse ülkeler arası ihracatta teslim süresi en uzun olan yer Afrika'daki ülkelerdir. Ayrıca bir ürünün ilgili yere ulaştırılması bakımından en yüksek maliyet yine Afrika'ya aittir.

Sonuç olarak bazı ülkelerin ekonomik olarak diğer ülkelere daha kötü veya iyi durumda olduğu iktisat biriminin en temel sorunlarından biridir. Bu sorunun ele alınması ve açıklanmasında da çeşitli kriterler ve gerekçeler önem kazanmaktadır. Şimdiye kadar Afrika ile ilgili bahsedilen tüm bu gerekçeler göz önünde bulundurulduğunda Afrika'nın ekonomik gelişiminin neden bu kadar yavaş kaldığı, günümüzdeki tüm yatırımlara ve teknolojik gelişmelere rağmen Afrika'nın ekonomik büyümesinin istenen seviyeye gelemediği daha net anlaşılacaktır. Aslında kara kıta olarak tabir edilen Afrika kıtası ekonomi alanında da kara talihini bir türlü yenememiştir.

³⁴Tepebaş, a.g.e.

Tablo 5: Ekonomik Grupların Kıta İçi Ticareti – 2010 İthalat Rakamları³⁵

Ekonomik Gruplar	AMU	CEMAC	COMESA	ECCAS	ECOWAS	Frank Bölgesi	SADC	UEMOA	AFRİKA	DÜNYA
İhracat	Milyon Dolar									
AMU	4417	168	3216	187	453	421	503	253	7962	124803
CEMAC	407	745	136	788	3043	1020	426	274	4709	19143
COMESA	2394	91	9363	1615	193	146	12740	55	21108	140195
ECCAS	491	821	1931	958	3196	1118	4321	297	9898	50622
ECOWAS	986	528	300	635	9652	4817	1963	4289	12397	81654
Frank Bölgesi	966	847	257	921	8421	3746	906	2872	11353	41991
SADC	156	110	4949	3511	3201	298	21586	188	26306	162011
UEMOA	557	129	101	132	5378	2726	451	2598	6606	22663
AFRİKA	7083	1566	13946	5302	15418	6610	29104	5042	61357	491234
DÜNYA	146673	34364	118938	93125	110666	50649	181781	16249	525509	15308693
İhracat	Toplam (%)									
AMU	3.5	0.1	2.6	0.1	0.4	0.3	0.4	0.2	6.4	100
CEMAC	2.1	3.9	0.7	4.1	15.9	5.3	2.2	1.4	24.6	100
COMESA	1.7	0.1	6.7	1.2	0.1	0.1	9.1	0.0	15.1	100
ECCAS	1	1.6	3.8	1.9	6.3	2.2	8.5	0.6	19.5	100
ECOWAS	1.2	0.6	0.4	0.8	10.6	5.9	2.4	5.3	15.2	100
Frank Bölgesi	2.3	2.1	0.6	2.2	20.1	8.9	2.2	6.8	27	100
SADC	0.1	0.1	3.1	2.2	2	0.2	13.3	0.1	16.2	100
UEMOA	2.5	0.6	0.4	0.6	23.7	12	2	11.5	29.2	100
AFRİKA	1.4	0.3	2.8	1.1	3.1	1.3	5.9	1	12.5	100
DÜNYA	1	0.2	0.8	0.6	0.7	0.3	1.2	0.1	3.4	100

³⁵ African Statistical Yearbook 2012.

1.1.7. Çin Halk Cumhuriyeti ve Afrika: 1983'e Kadar

Yakın tarihteki Çin-Afrika ilişkisi Çin'in 1956'da Mısır ile yapılan ticari ilişkileriyle başlamıştır.

Günümüzde her ne kadar mesafeler kısalmış, uzaklar yakın olmuş olsa da Afrika her zaman uzakta kalmıştır. Ancak son yıllarda daha da revaçta olan Afrika, tam zamanında Çin'in dikkatini çekmiş ve ilişkilerin kuvvetlenmesi için girişimler artırılmıştır. 1979'dan sonraki süreçte kendi kendini geliştirmeyi ve ekonomik kalkındırmayı hedefleyen Çin, gücünün kesildiği yerde yatırımlarını yönlendirebileceği yeni topraklar arayışındayken geçmişteki dostluk ilişkilerine yönelmiştir.

Çin ve Afrika arasında çok köklü ve geleneksel bir dostluk ve işbirliği ilişkisi bulunmaktadır. Zamanın ve uluslararası platformdaki rollerin değişmesi ile birlikte Çin ve Afrika arasındaki ilişki de denemeye tabii tutulmuştur. İlerleyen süreçte Çin de kendi gelişimine eğilmiş ve dünya kamuoyunun gözündeki yerini sağlamlaştırmış ve daha da güçlenmiştir.

Tarihi geçmişe bakılırsa Çin yazılı tarihinin (Çin-Afrika ilişkisinin kayıtları "Shiji" isimli yazılı Çin tarih kitabında yer almaktadır) de kabul gördüğü bilgilere göre MS. 2. yüzyılda Çin-Afrika ilişkileri başlamıştır. Aslında başlangıç olarak Mısır Medeniyeti ile Çin arasındaki ilişki kabul edilmektedir.

Bu tarihi olayların yanı sıra geçmişte Cezayir ve Fransa arasında yaşanan savaşta ÇHC, Cezayir'i, Mozambik ve Angola'da yaşanan bağımsızlık savaşlarını yürekten desteklemiş ve başta Fransa olmak üzere Batı'yı karşısına almış ve dikkatleri üzerine çekmiştir.

1949'da Çin Komünist Partisi Genel Sekreteri ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurucusu Mao Zedong'un ülkenin liderliğine gelmesi ve yönetim kadrosunun belirlenmesi ile birlikte Çin de bir hukuk devlet haline gelmiştir. ÇHC'nin kurulması Soğuk Savaş dönemine denk gelmiş, Çin'in kendi itibarını koruması adına Mao

Zedong bu süreçte yaptığı bir konuşmada, kurulan yeni hükümet ve devletle dış ilişkilere ve diplomasiye (dışa açılıma) önem verileceğini duyurmuştur. Aynı dönemde bu düşüncelerinin kabul görmüşlüğünü desteklemek için dönemin Dışişleri Bakanı Zhou Enlai'ı resmi ziyaret için çeşitli ülkelere göndermiştir.

Çin'in dış politikasındaki en önemli unsur ve benimsediği strateji olarak emperyalizm ve sömürgeciliğe karşı olan barışçıl bir ilişki ortaya koymuştur.³⁶ Bununla birlikte dönemin Başbakanı Zhou Enlai, yurtdışı diplomatik ziyaretlerinde Çin için tasarlanan konuşmasında alınan yeni karar olan "Bir Arada Barışçıl Yaşamın Beş İlkesi"ni Hindistan'da uluslar arası kamuoyuna duyurmuştur.³⁷ Bu beş ilke, Çin'in dış politikada ve ikili ilişkilerde benimseyeceği tutumu göstermektedir. İlkeler; 1) Tarafların egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygı duymak. 2) Karşılıklı işgal etmemek. 3) İç işlerine karışmamak. 4) Eşit ve karşılıklı fayda sağlamak. 5) Barışçıl duygularla bir arada yaşamak. İlkeler üzerine alınan kararda Çin sadece kendi ile ilişkisi olan ülkeleri düşünerek almışken, 1960'larda Sovyetlerin Macaristan'a girmesiyle Çin, bu ilkeleri ÇHC'nin dış politikası için temel ilke haline getirmiştir.³⁸

ÇHC ihtiyaç duyduğu diplomatik çevrenin oluşması için Batı ülkelerini desteklemeye başlamış, Batı ile ilişkilerini normalleştirme yoluna girmeyi seçmiştir. Bu doğrultuda Çin, savaş sonrasında kurulan iki süper güç arasında tartışmalı taraf olmak istemeyen ülkeler arasından kendisine dost arayışına girmiştir. Bu gelişmeler Bandung Konferansı'nın gerçekleşmesi sonrasında hayata geçirilmeye başlamıştır. Konferansla birlikte hayata geçirilen Asya-Afrika Halkları Dayanışma Örgütü (AAPSO) , uluslararası platformun etkisiyle şekillenmiş ve Çin-Afrika işbirliğinin

³⁶http://www.fmprc.gov.cn/mfa_chn/ziliao_611306/wjs_611318/2159_611322/t8998.shtml (Erişim Tarihi: 31.05.2014)

³⁷ Alpay Yalın, "Çin Afrika'da Ne Yapıyor?", **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Sayı:9, 2009, s.5

³⁸ http://www.fmprc.gov.cn/mfa_chn/ziliao_611306/wjs_611318/2159_611322/t8998.shtml (Erişim Tarihi: 31.05.2014)

ortak düşüncesi olan “ulusal özgürlük ve bağımsızlık” ilkesi çerçevesinde gelişmiştir.
39

Yakın tarihe bakıldığında Çin-Afrika ilişkilerinin başlangıcının 1956’da Mısır ile başlatılan dış ilişkiler olarak kabul edildiği görülmektedir. Çin Mısır ile olan bağlantı ve ilişkisini korumak adına İngiltere ve Fransa ile ters düşmüştür. Tarihi sürecin işleyişine göre Çin-Afrika ilişkilerini farklı bölümlerde incelemek mümkündür. Çin-Afrika ilişkisi zorlu bir süreçten geçmiş olsa da planlı bir diplomatik gelişim sürecini yürütmüştü. Bunun için 1956-1977 yılları arasında Çin ve Afrika arasında kurulması planlanan ilişkinin temelleri atılmıştır. Gerekli plan ve projeler üzerinde durulmuş ve bugünler için sağlam bir temel oluşturulmuştur.⁴⁰ Bu süreçte Çin-Afrika arasında her ne kadar ilişki temelleri atılmış olsa da ilişkiler sıcak olmayan temaslarla sürdürülmüş ve günümüz için hazırlık yapılmıştır.⁴¹

1960’larda Çin-Afrika ikili ekonomik ilişkiler bütünüyle siyasete ve ideolojiye dayandırılarak yürütülmüş ve siyasi boyut ekonomik boyut da kazanmıştır. İkili ilişkilerin belli çerçevede gelişmesi ve kesilmemesi için Afrika’ya yardımlarda bulunulmuş. Ancak bu şekilde bir ekonomik ilişkiye bağlanması ekonomik ilişkinin geri kalmasına, sadece maddi yardım olarak nitelendirilmesine neden olmuştur. Geliştirilmeye yüz tutmuş ilişki sadece siyasi ve ideolojik olarak kalmış, Çin, bir taraftan Komünist ülkelere yardım ederek güçlenmesini istemiş, öte yandan da Sovyetlerle ilişkisi olmayan ülkelerle arasına set çekmiştir.⁴²

³⁹Güneş Hakan, “Çin’in Ortadoğu Politikası”, Çin’in Gölgesinde Uzakdoğu Asya” Ed. Deniz Ülke ARIBOĞAN, S.305, İstanbul, Bağlam Yayınları, 2001.

⁴⁰ <http://www.zfhz.org/plus/view.php?aid=1361> (Erişim Tarihi: 31.05 2014)

⁴¹ Aslanlı Araz, “Çin Dış Politikası ve Çin-Afrika İlişkileri”, *Caspianweekly*, 2011, Erişim Tarihi: 15.05.2014

⁴²Gu, Zhangyi , 当代中国与非洲, Transk.Dangdai Zhongguo yu Feizhou,(Çev. Günümüzde Çin ve Afrika), *Xi Ya Fei (Batı-Asya-Afrika)*, Sayı 10, s.15, 2009.

1966 yılında Çin Halk Cumhuriyeti'nde yaşanan Kültür Devrimi sonrasında Afrika ülkeleri ile olan ilişkiler sekteye uğramıştır. 1970'te Mao Zedong'un ölümü ile birlikte durağan bir hal alan ilişkiler düzelme seyrine girmiştir. Çin Halk Cumhuriyeti dış ilişkilerinde barışçıl politikayı desteklemiş ve uygulamıştır. Ancak o dönemde neredeyse tüm Afrika ülkeleri bağımsızlığını kazanmış olduğu için Çin'in Afrika ülkelerine maddi yardım yapma zorunluluğu ortadan kalkmıştır.⁴³

Ancak süreç devam ederken yeni kurulan Çin yönetimi, tarım, sanayi ve ekonomi gibi alanlardaki reformuyla yeni bir strateji belirlediğini ortaya koymuştur.⁴⁴ Çin'deki ulusal kalkınmanın desteklenmesi Çin'in dış açılımında sorunlara yol açmış ve Çin-Afrika ilişkisini sekteye uğratmıştır. 1970'lerin sonu ve 1980'lerin başında ikili ilişkilerinde gerileme meydana gelmiştir.⁴⁵ Çin Halk Cumhuriyeti'nin ilişkileri düzelttiği ve Afrika'da etkin olmaya çalıştığı 1980'lerde ise Avrupalı devletler bu coğrafyada daha etkin oldukları için Çin Halk Cumhuriyeti Batılı güçlerin politikaları ve ekonomik yeterlilikleri ile başa çıkamamıştır.

Çin-Afrika ilişkileri 1970'lerden sonra yön değiştirmiş, siyasilerin etkin olduğu dönemde sadece etkinliğe geçmiştir. Siyasi amaçlı yürütülen ilişkinin yerini ekonomik kalkınmayı, verimliliği hedef alan iki taraflı normal ticari ilişkilerin belirleyici olduğu ekonomik ilişkiler almıştır. 1970'lerden sonra Çin Afrika ilişkisi ilk kez revize edilmiştir.⁴⁶ 1980'lerdeki reformdan sonrada ÇKP ve ÇHC'nin düşüncesi 'savaş ve devrim' ideolojisinden 'barış ve kalkınmayı' seçmiş ve geçiş yapmıştır. Çin ilişkisi de "diplomasi ekonomi içindir", düşüncesi yerini "ekonomi diplomasi

⁴³Lu, Miaogeng, 毛泽东的非洲情节, Transk. Mao Zedong de Feizhou Qingjie, (Çev. Mao Zedong'un Afrika Sevgisi), **Xiang Chao (Hunan Rüzgarı)** Sayı:3, , s.5-11, 2010.

⁴⁴ <http://www.china.com.cn/chinese/2000/Oct/7106.html> (Erişim Tarihi: Mayıs 2014)

⁴⁵http://www.fmprc.gov.cn/mfa_chn/ziliao_611306/wjs_611318/2159_611322/t8998.shtml (Erişim Tarihi: 31.05.2014)

⁴⁶Zong He, 中非友好合作与共同发展, Transk. Zhongfei Youhao Hezuo Yu Gongtong Fazhan, (Çev. Çin-Afrika Dostluk İşbirliği ve Ortak Gelişme), **Xi Ya Fei (Batı-Asya-Afrika)**, Sayı:2, 2005.

içindir” e bırakmıştır.1990’lı yıllarda ABD ve Avrupa ülkeleri Afrika’yı göz ardı etmiş ve Sovyetlerin dağılmasına odaklanmış olduğu için, Çin Afrika’nın gelişmesi için hiçbir sebep kalmamıştır. Öte yanda kalkınmaya çalışan ve zor bir dönemden çıkmış olan Afrika Çin’in yardımlarına ihtiyaç duymaktaydı.

Tablo 7: Çin’in Dış Yardımları (1953-1985)

Birimi: Milyon Dolar

Yıllık Ortalaması/ Yıl	1953-1960	1961-1969	1970-1975	1976-1980	1981	1982	1993	1994	1995
Afrika	4	46	319	94	20	14	107	259	133
Asya	160	172	310	160		41	1	30	37
Avrupa			8	6					
L.Amerika	8	4	24	3			3		17
Okyanusya					6				
Toplam	172	222	661	263	26	55	111	289	187

1989 yılında Tian’anmen Meydanı’nda meydana gelen ayaklanma sonrasında uygulanması teklif edilen yaptırıma Afrika ülkeleri olumlu yaklaşmadığı için Çin-Afrika arasındaki ilişki daha da yakınlaşmıştır. 1989’larda yaşanan devrim olayları Çin’i ekilememişken ülkede yaşanan Tian’anmen olayı dünya kamuoyunca tepki çekmiş olan Çin, insan hakları, olimpiyat oyunları vb. gibi oylamalara Afrika ülkelerinin desteğine ihtiyaç duymuştur. Bu durumda Çin, yapması gereken tek şeyin

Afrika'ya başlatmış olduğu tek taraflı yardımları artırmak olduğunu görmüştür. Ayrıca buna uygun diplomasi ve strateji geliştirmiştir.⁴⁷

Soğuk Savaş'ın bitmesi ile birlikte çok kutuplu bir uluslararası ilişkilere geçiş yapılan dünya ortamında Çin-Afrika ilişkisi de son derece hızlı bir şekilde gelişmiş, çeşitli alan ve kulvarlarda hızlı değişim ve gelişim yaşanmıştır. Böylesi hızlı gelişim sanayileşme süreci, Çin'i daha geniş pazarlar bulmaya ve daha ucuz malzeme arayışına itmiştir. Çünkü Çin ihracata dayalı bir ekonomi geliştirmiş ve bunun devamlılığının sağlanmasını istemiştir. Bunun için de geniş ve yeni pazarlara ihtiyaç duymaktadır.⁴⁸

Hal böyle olunca gelişen sanayi, hammadde/petrol ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Çin gelişme sürecine kadar petrol ihracatçısı bir ülke iken, son yıllarda petrol ithalatında artışa gitmiştir. Bu durum Çin'i petrol ihracatçılığından, petrol ithalatçılığına getirmiştir. Dünyanın en hızlı büyüyen ekonomisine sahip olan Çin, enerji ihtiyacını gidermek için tedarikte çeşitliliğe gitmek durumunda kalmış, bu yüzden de zengin yer altı kaynaklarına sahip Afrika Kıtası'na önem vermiştir.⁴⁹

1977-1999 yılları arasında reformun meydana gelmesi ile birlikte Çin'in dışa açılışının da başlangıcı olmuştur. 1980'lerde Çin her ne kadar kendi ekonomisini kalkındırmak ve modernleşmek için yatırımların çoğunu ülke içine aktarmış olsa da Afrika ülkelerine Güney-Güney İşbirliği sloganını destekleyici yardımlarda bulunmuştur.⁵⁰ 1990'lara geldiğimizde bu sürecin Çin'in Afrika ilişkilerinde bir dönüm noktalarından biri olduğu dikkatlerden kaçmamıştır. Bu tarihten itibaren bir yandan Çin'in Afrika ile olan ilişkileri ve ticaret hacmi artarken diğer yandan Çin'in siyasi konularda başını ağrıtan "Tayvan Sorunu" da büyük ölçüde çözülmüştür. Dolayısıyla yaklaşık 20 yıldır süregelen Çin-Afrika ilişkilerinin tohumları meyve

⁴⁷ Gu, a.g.e.

⁴⁸ Altın, Ahmet Said, "Ortadoğu-Afrika Masası", **Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE)**, 13 Ekim 2009.

⁴⁹ Timetürk, Çin, Afrika'da Yeni Hedefler Peşinde, (Erişim Tarihi: 05.05.2014)

⁵⁰ <http://www.zfhz.org/plus/view.php?aid=1361> (Erişim Tarihi: 31.05.2014)

vermeye durmuştur. Bu süreç aynı zamanda Çin-Afrika ilişkilerinin altın yükseliş çağı olmuş ve bununla birlikte Çin ve diğer dünya devletleri arasındaki diplomatik ilişkilerin de geliştiği döneme imza atmıştır.⁵¹

2000'ler ve sonrasında Çin, Afrika ile diplomatik ilişkilere daha çok önem vermiş, bunu her fırsatta gerek ulusal kamuoyuna gerekse uluslar arası platformlarda göstermiştir. Çin'in Afrika'ya olan ilgisi her ne kadar "istila" olarak görülse de Çin, Afrika'ya olan ilgisi ile sömürgecilik ve dış ilişkilere yeni bir boyut kazandırmıştır. Çin-Afrika ilişkisi "Kazan-Kazan İşbirliği"ne dayalı bir ilişkidir. Bu işbirliği, modern çağda karşılıklı çıkar ve menfaat dolu ilişkilerin karşılıklı geliştirilmesi ve bunun meşrulaştırılmasını kapsamaktadır.

Öte yandan Çin-Afrika ekonomik alanındaki işbirliğinin altın dönemi 2000'li yıllar olmuştur. 2000-2007 yılları arasında Çin'in dış ticaret büyüme hızı %7.6larda iken, Çin-Afrika ticaret büyüme hızı %31.9 olmuştur. IMF'nin vermiş olduğu rakamlara göre, Çin'in Afrika'nın 49 ülkesindeki yatırımını 7 milyar 290 milyon doları bulmuştur.⁵²

Çin başından beri yardım ve karşılıklı fayda düşüncesiyle yaklaştığı Afrika ile ilişkilerini aynı çerçevede geliştirmiştir. Bu ülkelerden başta hammadde ve doğal kaynak olmak üzere, yeni pazar arayışına bulduğu "Afrika" çözümü ile yıllardır unutulmaya yüz tutmuş, uzun yıllar sömürülmüş olan Afrika'ya kendisini tanıtmaya imkânı sunmak suretiyle yardım ve altyapı olanağı sağlamıştır.

⁵¹ <http://www.zfhz.org/plus/view.php?aid=1361> (Erişim Tarihi: 31.05 2014)

⁵² Han Yan, 中非经济关系, "Transk. ZhongFei Jingji Guanxi, (Çev. Sino-Afrika Ekonomik İlişkileri)", 中国与世界, Transk. Zhongguo Yu Feizhou, (Çev. Çin ve Dünya Dergisi)" Sayı: 18, 2008.

Tablo 8: 2000 ve 2009 Yılı Afrika'dan Petrol İthal Eden Ülkeler⁵³

Birimi: Milyar Dolar

Yıl Ülke	2000 YILI		2009 YILI	
	Değeri	Afrika Toplam petrol ihracatındaki payı	Değeri	Afrika Toplam petrol ihracatındaki payı
ABD	14.858	%36.87	20.677	%28.17
AB	12.907	%32.03	18.753	%25.55
ÇHC	0.311	%0.77	7.393	%10.07
Hindistan	4.007	%9.94	5.357	%7.30
Brezilya	1.793	%4.45	4.637	%6.32
Kanada	1.398	%3.47	4.249	%5.79
Fransa	3.105	%7.71	3.938	%5.37
İspanya	-	-	3.558	%4.85
Hollanda	-	-	3.298	%4.49
İtalya	-	-	2.426	%3.31

Tüm bunları yaparken Çin, kesinlikle diğer Batı ülkelerinin yaptığı gibi ülkelerin iç işleri başta olmak üzere, insan hakları ve demokrasisine zarar vermeden, ekonomi ve siyasi meselelerine müdahil olmadan başarmış, bu sayede, Afrika'yı Çin'e, Çin'i de Afrika'ya bağlamıştır. Bu hususun son derece karlı bir ticaret olduğu ilerleyen yıllarda anlaşılmış ve anlaşılacaktır. Öte yandan Çin BM'ye girişinde olduğu gibi oradaki rolünün devamlılığı için de 53 Afrika ülkesinin desteğini alarak yoluna devam etmekte, pozisyonunu daha da sağlamlaştırmaktadır. Çin'in Afrika'da kabul görmesinin en büyük nedenlerinden biri de Çin'in kesinlikle sömürgecilik mantığı ile yaklaşıp, halka kötü günler yaşatmıyor olmasıdır.

⁵³LiangMing, "Afrika Petrol Ticaretine Çin Tarafından Bakış"

Tablo 9: Afrika’da Bulunan Dış Politikaya Endekli Çin Şirketlerinin Büyüme Aşamaları 54

Dönem	Özellikler
1949-1980’ler	Çin hükümetinin kalkınma yardımı projelerini uygulayan az sayıda Çin şirketi.
1980’ler-1990’ların ortası	Büyük ulusal veya yerel düzeydeki kamu ticari işletmeleri, az sayıda özel şirket.
1990’ların ortası-2000	Kaynak, stratejik varlık ve altyapı yatırımları arayan büyük kamu işletmelerinin ortaya çıkışı; özel şirketlerin sayısının artışı.
2000-2005	Büyük ölçekli kamu işletmelerinin ve özel şirketlerin artışı; ticaret bölgeleri, sanayi parkları gibi kalkınma stratejisi kümelerinin ortaya çıkışı.
2005 sonrası	Küçük ölçekli aile şirketlerinin girişi ve çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren özel şirketlerin hızla artışı; kamu işletmelerinin genişlemeye devam etmesi; ticaret bölgeleri ve sanayi parklarının gelişimi.

⁵⁴Sezen Seriyeye, “Küresel Bir Güç Olma Yolundaki Çin”, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE), 2011.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ÇHC – AFRIKA İLİŞKİLERİ (1983-2013)

2.1.1. 1983 – 1988 Li Xiannian (李先念) Dönemi

Çin Halk Cumhuriyeti hükümeti, 1983'te Çin-Afrika ilişkilerinin mevcut dönemin gerekliliklerine göre, “Çin-Afrika Ekonomik-Teknolojik İşbirliğinin Dört Prensipleri” ni ortaya koymuş⁵⁵ ve yeni dönemde taraflar arasındaki ilişkilerin nasıl olacağı hususuna açıklık getirmiştir. Bahse konu dört prensip geçmişten günümüze gelen Çin-Afrika ilişkisinin önceki tek taraflı yardımın yerini çift taraflı işbirliğinin varlığını öngörüyordu. Adı geçen prensipler; 1) İşbirliği sırasında karşılıklı fayda sağlamak. 2) Gerçeği çıkış noktası olarak sayıp gerçek verimliliğe önem vermek. 3) Çok çeşitli ve çok boyutlu olmak. 4) Beraber ortak kalkınmaktır.

Çin ve Afrika arasındaki diplomatik ilişkiler hız kesmeden devam etmiş ve Çin liderlerinin Afrika ziyaretleri kesilmemiştir. Dönemin Çin Başbakanı Zhao Ziyang, Afrika'daki 11 ülkeye resmi ziyaret gerçekleştirmiş ve ziyaretlerde çeşitli anlaşma ve bildirimlere imza atmıştır. Yapılan resmi ziyarette Başbakan, Çin ve Afrika'nın yaptığı ve yapacağı işbirliklerinin dört temele dayandırılacağını açıklamış ve bunun “eşit/dengeli çıkar, tatmin etme ve tatmin olma, çeşitli yöntem ve ortak kalkınma” gibi dört farklı alanda hem fikir olduklarını dile getirmiştir.

1980'lerin sonlarında Çin ve Afrika arasında çok sayıda anlaşmaya imza atılmıştır. Anlaşma istatistiği, 28 Afrika ülkesi ile yatırım destekleme ve koruma anlaşması, 8 Afrika ülkesi ile çift vergilendirmeden koruma anlaşması, 41 Afrika ülkesi ile ticaret anlaşması ve 46 Afrika ülkesi ile küresel anlaşma imzalanmıştır. Bunların yanı sıra ekonomik ilişkilerin haricinde Çin ve 28 Afrika ülkesi dışişleri bakanları arasında siyasi dayanışma mekanizması kurulmuştur.

⁵⁵<http://www.bjnews.com.cn/news/2014/05/01/315220.html> Erişim Tarihi: 08.25.2014

İlkinde belirtilen durum yapılan bir teknolojik işbirliğinde çıkarların ve eşitliğin gözetilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Karşı tarafın egemenlik haklarına saygı duyulması gerektiği vurgulanmaktadır. Yapılacak teknolojik işbirliğinde her iki taraf da neye ihtiyacının olduğunu ve neler yapabileceğini ortaya koymalıdır. Çin ve Afrika teknolojik işbirliği yaptığında proje için ne gerekiyorsa çeşitli yöntemlerin kullanılması gerektiği belirtilmiştir. Öte yandan Çin ve Afrika karşılıklı memnuniyet için fikir birliği etmiş ve sözleşmişlerdir.

Diğer yandan Çin Lideri Li Xiannian'ın Afrika ile bağlantıları hızla artmış resmi temaslar olağan hale gelmiştir. 1986'da Madagaskar, Somali ve Mısır'a resmi ziyaret gerçekleştiren Li Xiannian Afrika ile temaslara son derece önem vermiş ve bunun kesilmesini istememiştir.

Tablo 10: Çin-Afrika Ticaret Verileri (1980-1987) ⁵⁶

Birim:10 bin Dolar

Yıl	Toplam	İhracat	İthalat	Yıl	Toplam	İhracat	İthalat
1980	113103	74703	38400	1984	87608	62373	25235
1981	109749	79809	29940	1985	62677	41844	20793
1982	119099	97844	21255	1986	85447	63845	21602
1983	92074	67576	24498	1987	100883	85428	15455

2.1.2. 1988 – 1993 Yang Shangkun (杨尚昆) Dönemi

1989'da meydana gelen silahsız devrimler Çin'i etkilememiş olsa da aynı yıl Çin'de Tian'anmen Meydanı'nda yaşanan olaylar⁵⁷ nedeniyle uluslararası yaptırıma

⁵⁶Li, Anshan (李安山), 论中国对非洲政策的调适与转变, Transk. Lun Zhongguo dui Feizhou Zhengce de Tiaoshi yu Zhuanbian, (Çev. Çin-Afrika Siyasetindeki Ayar ve Değişiklikleri Konuşmak), Xi Ya Fei (Batı-Asya-Afrika), Sayı:8, s.15, 2006.

⁵⁷Tian'anmen Meydanı Olayları ya da Tian'anmen Katliamı, 15 Nisan -04 Haziran arasında meydana gelen öğrenci ve ileri gelen aydınlardan oluşan protesto gösterisinin Çin Halk Cumhuriyeti'nce kan

maruz kalan Çin için çağrıda bulunulmuş, insan hakları ve olimpiyat gibi konularda da yalnız bırakılmak istenirken Afrika ülkeleri Çin'i yalnız bırakmamıştır. Böylesi bir ortamda Afrika'nın sahip çıkması üzerine Çin maddi yardımda bulunmaya başlamış ve 1980'lerde yapılan yardım miktarına göre de artışa gitmiştir.

Çin Devlet Başkanı Yang Shangkun, SSCB'nin dağılması sonrasında uluslararası duruma ve Çin-Afrika ilişkilerinin gelişim eğilimine bakarak, Çin'in Afrika politikasına dair altı yeni prensibi ilan etmiştir. Bunlar; 1) Afrika ülkelerinin egemenliğini, bağımsızlığını korumak ve dış müdahaleye karşı hareketler ile ekonomiyi kalkındırma planlarını desteklemek. 2) Her ülkenin kendi koşullarına göre seçtiği siyasi rejime ve kalkınma programına saygı duymak. 3) Çin Hükümeti, Afrika ülkeleri arasındaki ittifakın güçlendirilmesi ve anlaşmazlıkların diyalog yoluyla çözülmesini desteklemektedir. 4) Çin, Afrika Birliği Teşkilatı'nın (ABT) barış ve kalkınma planları ile ekonomik entegrasyonuna destek vermektedir. 5) Çin Hükümeti, Afrika ülkelerinin uluslararası işlere eşit bir üye sıfatıyla aktif katılmasına ve adil, rasyonel bir uluslararası siyasi ve ekonomik düzen kurma çabalarına destek vermektedir. 6) Çin, barış içinde bir arada yaşamının beş ilkesi (Çin'in Dış Politika İlkesi) çerçevesinde, Afrika ülkeleriyle çeşitli biçimde ekonomik işbirliği yapmaya isteklidir.⁵⁸ 1992 yılı itibariyle Çin Hükümeti ve Çin Dışişleri Bakanları arasında ilk resmi ziyareti Afrika'ya gerçekleştirmek gelenek haline gelmiştir.

1990'lardan itibaren bu yükseliş trendini koruyan Çin Halk Cumhuriyeti'nin günümüzde 53 Afrika ülkesinden 48'i ile diplomatik ilişkileri bulunmaktadır. Çin kendi anadilini kendi kültürünü yaymak ve bununla birlikte ekonomik ve sosyal etkileşim çerçevesinde kendisini geliştirmek ve çeşitli çıkarlar elde etmek amacıyla dünyanın her bir yerinde bu amacı güden enstitüler açmıştır. Bu enstitü Konfüçyus Eğitim Merkezi⁵⁹ olarak geçmekte ve hemen her ülkede varlığını ve faaliyetlerini sürdürmektedir. Çin bu sayede çok fazla ülkeye kendi reklamını yapabilecek aynı

dökülerek bastırılması olayıdır. Çin'in resmi kayıtlarına göre ölü sayısı 200-300 kişi iken, Çin Öğrenci Örgütü'nün kayıtlarına göre de 2000-3000 kişidir.

⁵⁸Tian, a.g.e s.127-128

⁵⁹Sezen, a.g.m.

zamanda da yeni kapıların açılmasına neden olacaktır. Bu enstitülerin sayısının ciddi rakamları bulduğu belirtilirken, aşağıda verilmiş çizelgede dünyada hangi ülkelerde yer aldığı belirtilmektedir.

Açılan enstitülerin haricinde aynı statüdeki okullar arasında da anlaşma ve işbirliği sağlanmakta ve diyalog ile kültür alış verişinin daha sağlıklı yapılması planlanmaktadır. Bu da bir nevi kaleyi içten fethetmek için daha farklı ve etkili bir stratejidir.

Çin ve Afrika arasındaki ilişkinin de zamanında Mısır ile başlamasından olsa gerek Yang Shangkun'da Çin liderliği koltuğuna oturduktan sonra resmi ziyaret yerlerinden Mısır'ı tercih etmiştir. Dönem dönem Mısır'a yapılan ziyaretler ve bunun düzenli bir şekilde geliştirilmesi Mısır'ın, Çin-Afrika ilişkisindeki bel kemiği durumuna getirmiştir. Yang Shangkun gerçekleştirdiği bir ziyaret sırasında Çin ve Afrika arasındaki ilişkinin dostluğa, gelenekselliğe, dürüstlüğe, dayanışmaya ve birbirlerinin menfaatlerini gözetmeye bağlı olduğunu dile getirmiştir.

Tablo 12: Çin Konfüçyüs Eğitim Merkezleri ve Sınıflarının Bulunduğu Ülkeler (2011 Verileri)⁶⁰

Kıta/Bölge	Ülke
Amerika	ABD, Kanada, Brezilya, Küba, Kolombiya, Peru, Meksika, Jamaika, Arjantin, Şili,, Kosta Rika, Ekvator, Bahama Adaları (yalnızca ABD'de 69 Enstitü bulunmaktadır.)
Afrika	Tunus, Benin, Togo, Mali, Fas, Sudan, G. Afrika Cumhuriyeti, Madagaskar, Ruanda, Liberya, Kenya, Kamerun, Botswana, Mısır, Nijerya, Zimbabwe, Etiyopya, Zambiya
Avrupa	İrlanda, Avusturya, Belarus, Belçika, Bulgaristan, İzlanda, Polonya, Danimarka, Almanya, Rusya, Fransa, Finlandiya, Hollanda, Çek Cumhuriyeti, Romanya, Norveç, Portekiz, İsveç, Sırbistan, Slovakya, Ukrayna, İspanya, Yunanistan, Macaristan, İtalya, Birleşik Krallık, Malta, Slovenya, Estonya, Litvanya, Moldova.
Asya/Ortadoğu	Afganistan, Ermenistan, Pakistan, Filipinler, Kore Cumhuriyeti, Kazakistan, Kırgızistan, Lübnan, Malezya, Moğolistan, Bengal, Nepal, Japonya, Sri Lanka, Tayland, Özbekistan, Tacikistan, Singapur, İran, Hindistan, Endonezya, İsrail, Ürdün, Hong Kong, Kamboçya, Laos, Azerbaycan, Bangladeş, Gürcistan, Türkiye, Birleşik Arap Emirlikleri, Myanmar
Pasifik	Avustralya, Yeni Zelanda

⁶⁰<http://college.chinese.cn/> (Erişim Tarihi: 27 Mayıs 2014)

2.1.3. 1993 – 2003 Jiang Zemin (江泽民) Dönemi

1990'larda uzun yıllar süren Soğuk Savaş Dönemi'nin sona ermesiyle daha çok rahatlayan Çin, Afrika ile olan ilişkilerini daha hızlı ve kolay bir şekilde geliştirmeye başlamış bir yandan da kendi ihtiyaçlarını gidermeye başlamıştır. Çin gelişen sanayisi ile birlikte gerek hammadde gerekse yeni pazar arayışına girmiştir. Hammaddenin olduğu, daha ucuz malzeme ve daha geniş pazarlara duyduğu ihtiyaç sürekli artmıştır. Bunun neticesinde de Afrika Çin için bir kurtarıcı olmuştur. Bunların gerçekleşmesine en büyük sebep Çin'in ihracata dayalı bir büyüyen ekonomisinin olmasıdır. İhracat için yeni ve daha geniş pazarlara ihtiyaç doğmaktadır. Bununla birlikte Pazar ihtiyacının yanı sıra Çin petrol ithal etmeye başlamıştır. Önceleri kendisi petrol ihraç eden Çin, şimdilerde gelişen sanayiciliği yüzünden ithalatçı ülke konumuna düşmüştür.

Çin, petrol ya da hammadde ihtiyacında çevre ülkelerden Orta Doğu, Malezya gibi bölgelerden kısa sürede temin ederken 1990'ların sonlarına doğru bölgede güvenlik tehdidinin oluşması ve bölgede ABD'nin varlığı Çin'in kendisini güvende hissetmemesine yol açmış ve bu durum Afrika'ya yönelmesine neden olmuştur.

Çin ve Afrika arasındaki siyasi ilişki zamanla çok olağan hale gelmiş ve üst düzeyler arasında yapılan görüşmeler daha da sıklaşmıştır. 1996'da Çin Halk Cumhuriyeti Lideri Jiang Zemin, Afrika'ya ziyaret gerçekleştirerek Çin-Afrika ilişkisinin 21.yüzyıldaki yerini sabitlemek istemiştir. Yapılan görüşmelerde tam kapsamlı işbirliği ele alınmış ve 5 temele dayandırılmıştır. Bunlar; dürüst dostluk ilişkisi, eşit davranma, birlik ve işbirliği, ortak kalkınma ve geleceğe yönelme olarak belirlenmiştir.⁶¹

Jiang Zemin'in başlatmış olduğu siyasi ilişkiler doğrultusunda 1997-2000 yılları arasında 40'tan fazla Afrikalı üst düzey yetkili Çin'e resmi ziyaret

⁶¹ (www.fmprc.gov.cn/mfa_chn/ziliao_611306/wjs_611318/2159_611322/t9014.shtml) (Erişim Tarihi 31.05.2014)

gerçekleştirmiştir. Bu durum Çin ve Afrika arasındaki ilişkinin olağan bir şekilde geliştiğini göstermektedir. 1995'te Çin Başbakan Yardımcısı Zhu Rongji'nin Afrika ülkelerine yaptığı resmi ziyaretlerde karşılıklı işbirliği alanının genişletilmesi hususunun birincil olarak ele alınmasının yanı sıra barış ve istikrarın var olduğu uluslararası bir ilişki düzeyinin oluşturulması vurgulanmıştır.

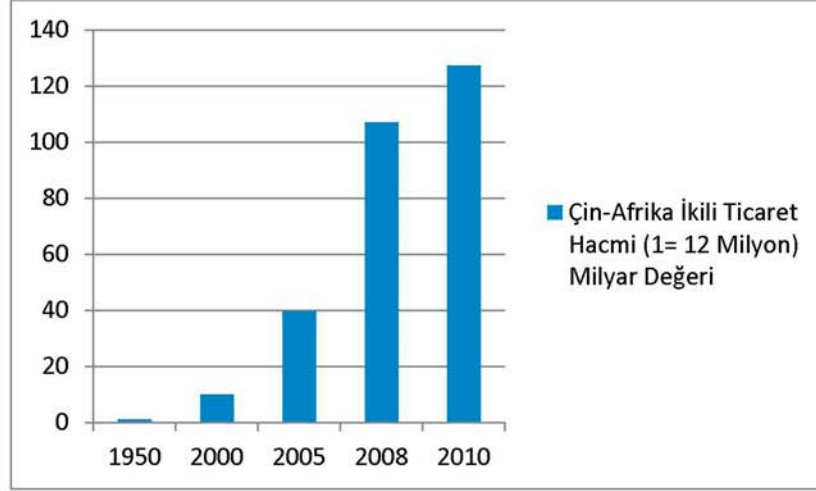
Dostluk ve anlaşmaların geliştirilerek uluslararası ekonomik ve ticari anlaşmalarda iyileşmeye gidilmesi, karşılıklı çıkarların gözetilmesi, ortak kalkınmanın iyileştirilmesi gibi konular gündeme getirilmiş ve fikir birliğine varılmıştır.

Bununla birlikte yapılan görüşmelerin sonunda alınan nihai kararlara ilişkin açıklamasında Zhu Rongji, Çin ve Afrika ülkeleri arasındaki ekonomik ve sosyal alandaki işbirliğinin artabilmesi için Çin'in bölgeye yapacağı yatırımlarda artışa gidileceğinin haberini vermiştir. Alınan kararlar Çin bankalarından Afrika'ya verilmek üzere kredi imkânının oluşturulması ile sonuçlandırılmıştır. 1996'da dönemin Çin lideri Jiang Zemin resmi ziyaret gerçekleştirdiği 6 Afrika ülkesinde birbirinden farklı alanlarda (ekonomi, teknoloji, ticaret ve kültür vb.) 20'den fazla anlaşmaya da imza atmıştır.⁶²

1998'de Çin'in başkenti Pekin'de Çin Ekonomi Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı'nın ortak katılımıyla ilk kez Çin-Afrika Ekonomi Yönetimi Yöneticileri Eğitimi düzenlenmiştir. 10 farklı Afrika ülkesinden toplam 22 yönetici eğitime katılmıştır. Tüm bu gelişmeler, Çin Hükümeti'nin Afrika ile yapılacak -özellikle de- ekonomik işbirliğine ne denli önem verdiğinin birer göstergesidir. Yaklaşık 10 yıllık dönemde her fırsatta Afrika ülkelerine resmi ziyaret gerçekleştirmeyi hedefleyen Çin Hükümeti yetkilileri Çin-Afrika ithalat/ihracatının da temellerini sağlamlaştırmıştır.⁶³

⁶² <http://www.zfhz.org/plus/view.php?aid=1361> (Erişim Tarihi: 31.05.2014)

⁶³ (www.fmprc.gov.cn/mfa_chn/ziliao_611306/wjs_611318/2159_611322/t9014.shtml) (Erişim Tarihi 31.05.2014)

Grafik 3: Çin-Afrika İkili Ticaret Hacmi (Milyar ABD Doları)

Son yıllarda Çin'in petrol ihtiyacı %200 artmış ve bunu giderebilmek için de yeni kaynak arayışlarına girmiştir. Ekonomik ve kültürel alanda kalkınmaya ihtiyaç duyan ve tarihten bugüne sömürge devletleri olarak gelmiş olan Afrika, Çin'in kaynak ihtiyacının %23'lük kısmını karşılayacak nitelikte olduğu keşfedilmiştir. Sahra Altı Afrika ülkelerinden elde edilen petrolün gerek Çin'e gerekse Afrika'ya yardımı dokunmuş ve Çin'in "Kazan-Kazan" işbirliği politikasının işe yaradığı bir kez daha gözler önüne serilmiştir.

Tablo 13: Çin'in Petrol İthalatı⁶⁴

YIL	İTHALAT (%)
2005	42,9
2006	45
2007	47
2008	49
2009	52
2020	65 (Tahmini)

1990'ların sonlarından itibaren Çin ve Afrika arasında yoğunlaşan üst düzey ziyaretler, iki taraf arasında imzalanan çok sayıda anlaşma ile taçlanmıştır. Bunlardan en önemlisi FOCAC (Forum on China – Africa Cooperation)'ın kurulması ve faaliyetlerin sürdürülmesi Çin'in Afrika'ya gösterdiği önemi sergilemektedir.

⁶⁴www.chinadaily.com (Erişim Tarihi: 27 Nisan 2014)

2.1.4. 2003 – 2013 Hu Jintao (胡锦涛) Dönemi

2000'li yıllarda Çin Halk Cumhuriyeti'nin enerji hammadde ithalatında Afrika ülkelerinin payı artmış ve kıtanın önemi Çin nezdinde daha da artmıştır. Bunun doğurduğu bir sonuç olarak Çin, Afrika ülkeleri ile stratejik ortaklık geliştirme ve ikili ilişkilerin daha kapsamlı gelişmesini desteklemiştir. Bu doğrultuda Çin-Afrika ile ilişkileri için teorik bir strateji belirlemiştir. Bu hususta atılan en büyük adım Çin Devlet Başkanı Hu Jintao'ın 2004'te ve 2006'da "Afrika Politikası" ve "Çin'in Afrika Politikası" belgesidir.

Çin Devlet Başkanı Hu Jintao, 2004'teki Afrika ziyareti sırasında "Afrika Politikasının esaslarını" ortaya koymuştur. Bunlar, 1) Geleneksel Çin-Afrika dostluğunun korunması ve beslenmesi, 2) Afrika halklarının kendi seçmiş olduğu kalkınma yoluna saygı duymak, 3) Uluslararası ve bölgesel işlerde işbirliğine gitmek, 4) Gelişmekte olan ülkelerin haklı menfaatlerine ortak olmak, 5) Karşılıklı saygı, karşılıklı eşit fayda/yarar sağlamaktır. Bunun belirlenmesi üzerine bu şekilde yürütülen Afrika ilişkisi için bu kez de Ocak 2006'da "Çin'in Afrika Politikası" adlı belgede Afrika ülkelerinden gelişmekte olan ülkeler olarak bahsedilirken, Çin-Afrika ilişkisi için yeni bir devrin başladığı, Afrika için uygulanacak siyasi tedbirler ve yine Afrika ülkelerine yapılacak yardımların alanları belirlenmiş ve duyurulmuştur.

Kurulan Çin-Afrika İşbirliği Forumu ile birlikte ikili ilişki yeni bir döneme girmiştir. Bu forum sayesinde Afrika'nın Çin'den, Çin'in Afrika'dan vazgeçemeyeceği anlaşılmaktadır. Çünkü Afrika Çin'in düşük faizli kredisine, yatırım ve yardımlarına, öte yandan Çin de Afrika'nın hammaddesine, ucuz malzemesine, enerji kaynaklarına, geniş pazarına hatta daha da ötesi kimsenin karışamayacağı tehlikesiz ortamına ihtiyaç duymaktadır.

Çin-Afrika İşbirliği Forumu(FOCAC) ile birlikte düzenlenen ekonomik konferansta konuşan Çin Başbakanı Wen Jiabao, önümüzdeki dönemde yerel halk

için yeni iş imkânları yaratmaya ve Afrika ülkelerinin sürdürülebilir büyümesine odaklanacakları sözünü vermiştir.⁶⁵

Çin-Afrika ilişkilerinin son 50 yılında bakıldığında, geçen 50 yılda değişen dünyaya ayak uyduran ve dünyanın çeşitli yerlerinde yatırımlar yapan ülke konumuna gelen Çin Halk Cumhuriyeti, yükselen bir güç olarak dünyanın gözbebeği konumuna gelen Afrika'yı da boş geçmemiştir. Çin Halk Cumhuriyeti, siyasi ve ekonomik gelişmesine paralel olarak Afrika ile olan ilişkilerini de aynı ölçüde artırmıştır.

Pekin'de 50 Afrika ülkesinin bir araya geldiği zirvede yaptığı konuşmada, kredilerin altyapı, tarım ve küçük işletmeler için verileceğini ifade eden Çin Devlet Başkanı Hu Jintao, Afrika ülkelerine "büyüklerin küçüklere zorbalığına, güçlünün zayıf üzerindeki tahakkümüne ve zenginin fakiri ezmesine" karşı işbirliği çağrısında bulunmuştur.

Çin'de meydana gelen gelişmelere paralel olarak petrol başta olmak üzere Afrika'dan temin edilebilecek doğal kaynaklara olan ihtiyaç zamanla daha da artmıştır. Bu artışla birlikte Çin'in Afrika ile olan ticaret hacmi 2002'den 2003'e kadar olan zaman zarfında iki katına çıkmış, 2005'e kadar olan süre zarfında bu büyüme daha da devam etmiştir. 2005'te de 32 milyar dolara çıkarak önemli bir artış göstermiştir.⁶⁶ Çin 2009'dan bu yana Afrika'ya ayırdığı kredi miktarını iki katına çıkardı. 3 yıl içinde Çin ile kıta ülkeleri arasındaki ticaret hacmi rekor kırarak 166 milyar dolara ulaşmıştır.⁶⁷

⁶⁵Çin'in Yatırımları Artarak Devam Ediyor, **Haber Sol**, <http://haber.sol.org.tr/ekonomi/cinin-afrikaya-yatirimlari-artarak-devam-ediyor-haberi-57388> Sol-Ekonomi, (Erişim Tarihi: 01.06.2014)

⁶⁶Tepeciklioğlu, Elem Eyrice, Afrika Kıtasının Dünya Politikasında Artan Önemi ve Türkiye-Afrika İlişkileri, **Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Dergisi**, Cilt:1, Sayı:2, 2012

⁶⁷Haber Sol, **a.g.h.**

**Tablo 14: Çin'in Afrika Ülkelerinden İthal Ettiği Ham Petrol Miktarları
(2006-2010)⁶⁸**

	2006	2007	2008	2009	2010	Payı(2010)
Angol	2499.66	2345.20	2989.39	3217.25	3938.19	16.5
Cezayir	25.67	161.28	89.76	160.50	175.40	0.7
E.Gine	526.65	328.01	270.94	222.13	82.27	0.3
Kongo	541.90	480.14	437.10	408.96	504.83	2.1
Gabon	80.22	88.67	86.69	27.07	42.29	0.2
Kamerun	-	-	47.38	58.18	35.94	0.2
Libya	338.52	290.58	318.96	634.45	737.33	3.1
Nijerya	45.19	89.51	35.04	139.32	129.10	0.5
Sudan	484.65	1030.95	1049.92	1219.14	1259.87	5.2
Çad	55.37	13.21	3.74	14.00	96.31	0.4
Moritanya	-	-	-	40.74	14.86	0.1
Diğer	135.36	322.47	66.58	0.00	68.89	0.3
Toplam	4578.74	5304.49	5395.51	6141.75	7085.27	29.6

⁶⁸TianChunrong, 2010 年中国石油进出口状况分析, Transk. 2010 Nian Zhongguo Shiyou Jinchukou Zhuangkuang Fenxi, (Çev. 2010 yılı Çin Petrol İthalatı Durum Analizi) **Guoji Shiyou Jingji (Uluslararası Petrol Ekonomisi)**, Pekin, Sayı:3, s.15-25, 2011.

İlişkilerin bu kadar verimli olmasının da etkisiyle 2006 yılında Çin-Afrika ilişkilerinin 50.yılına dek gelen tarihle Çin'in başkenti Pekin'de Çin-Afrika Forumu düzenlenmiş ve bu forumda 2010 yılında kadar Çin ve Afrika arasındaki ticaret hacminin 100 milyar ABD Dolarına çıkarılması üzerine anlaşmaya varılmıştır. Günümüzde bu rakamın çok üstüne çıkmış olan ticaret hacminin ilerleyen yıllarda daha da artacağı öngörülmektedir. Bu öngörü doğru çıkarsa hâlihazırda ABD ve AB'nin ardından 3. sırada bulunan Çin Halk Cumhuriyeti'nin kısa süre içinde bu ülkeleri geride bırakarak birinci sıraya geçmesi bekleniyor.⁶⁹

Tablo 15: Çin-Afrika İşbirliği Alanları

İşbirliği Alanı	İşbirliği araçları/düzeyleri
Siyasal İlişkiler, bölgesel barış ve güvenlik	Yüksek düzeyde karşılıklı ziyaretler Diplomatik danışma ve diyalog Parlamentolar, siyasal partiler ve yerel yönetimler arasında Konsolosluk işleri ve yargı alanında işbirliği Temel uluslararası sorunlar alanında işbirliği Afrika Birliği ve diğer bölgesel örgütlerle işbirliği, Barış ve güvenlik alanında işbirliği,
Ekonomik ilişkiler	Danışma ve işbirliği mekanizmaları Yatırım ve iş olanakları Ticaret, Finans, tarım, teknoloji, hava, ulaştırma ve kalite denetimi alanında işbirliği,
Sosyal Kalkınma	Kalkınma yardımı ve borçların silinmesi, insan kaynağının geliştirilmesi, eğitim ve sağlık
Kültürel Değişim ve İşbirliği	Kültür, gençlik, kadın, turizm, medya

Çin Halk Cumhuriyeti'nin Afrika'da son yıllarda sağladığı bu başarımın en önemli sebeplerinden biri de Çin Halk Cumhuriyeti'nin ilişki içerisine girdiği ülkelerin iç meselelerine karışmaması olmuştur. Yıllarca batılı devletler tarafından sömürülen Afrika ülkeleri kendilerine sosyal alanda herhangi bir müdahalede

⁶⁹<http://www.focac.org/chn/zfgx/zfgxdfzc/t481253.htm> (Erişim Tarihi: 25.08.2015)

bulunmayan hayat biçimlerine karışmayan bir ülkeye daha sıcak yaklaşmışlar, bu da aradaki etkileşimi olumlu yönde etkilemiştir.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin son yıllarda hedeflediği bölgesel güç olmaktan ziyade küresel bir güç olma arzusu da Afrika'da etkili olma isteğinin bir diğer parçasıdır. Nitekim 2005 yılında Nijerya'nın bütün petrol arama çıkarma ve işleme hakkını Çin Halk Cumhuriyeti'ne devretmesi bölgedeki önemli aktörler açısından dikkate değer bir gelişme olarak kabul edildi ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin yükselişi daha da dikkat çekmeye başladı. Ayrıca Çin Halk Cumhuriyeti'nin ürünlerinin Nijerya pazarında boy göstermesi ile birlikte ülkenin en büyük ihracat ortağı ve ikinci büyük ithalat ortağı olan ABD'yi rahatsız ettiği gün yüzüne çıktı.⁷⁰

Bunların dışında 2009 yılı Çin'in Afrika ülkelerine yaptığı direk yatırımın %46,9'u adı geçen bu altı ülkeye yatırılmıştır. Ayrıca bu altı ülke içinde yer alan Angola, Sudan Nijerya ve Cezayir 2010 yılı Çin'e toplam 55 milyon 206 ton ham petrol ihraç etmiş olup bu aynı yılı Afrika ülkelerinin Çin'e ihraç ettiği 70 milyon 852 bin 700 ton ham petrolün yaklaşık %77'sine denktir.⁷¹

⁷⁰Tepeciklioğlu, a.g.m.

⁷¹Tian, a.g.m.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ÇİN-AFRİKA İLİŞKİSİNDE SUDAN ÖRNEĞİ

1959 yılında başlayan Çin Halk Cumhuriyeti ve Sudan Cumhuriyeti arasındaki diplomatik ilişki son yıllarda daha çok karşımıza çıkmaya başlamıştır. 1964'te dönemin Çin Başbakanı Zhou Enlai ve Yardımcısı Chenyi, Sudan'a resmi ziyaret gerçekleştirmişlerdir. 1970'te Çin, Sudan'a ciddi miktarlarda yardım kredisi vermiş, 1971'de sağlık yardımı götürmüştür. Mevcut ikili ilişkisinin sürdürülmesine neden olan asıl ilişki 1995'te başlamıştır. 1997'de ikili resmi ziyaretlere yeniden başlamışlar ve iki ülke arasındaki ticari ilişkilere başlamıştır. 2007'de Çin ve Sudan arasındaki ticaret 57 milyar doları bulmuştur.⁷²

Çin'in hâlihazırda en çok önem verdiği bölgelerden olan Sudan'ın önemi için en iyi özet; "Güney Sudan'da petrol, Çin'de alım gücü" nün varlığıdır. Fakat son yıllarda meydana gelen ve Afrika'daki güvenliği tehdit eden savaşlar Afrika'dan Çin'e giden petrolün nakliyatını da tehdit eder boyuta ulaşmıştır. Bu nedenle Pekin Hükümeti isyancılarla Hükümet arasında arabuluculuk yapmaktadır.

Çin kökenli şirketler Güney Sudan'da yürütülen barış görüşmelerine büyük umutlar bağlamış durumdadır. Dönemin Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi dahi arabuluculuğa soyunmuştur." "Güney Sudan'ın dostu" olarak kanlı çatışmaların derhal sona ermesini talep eden Yi, Etiyopya, Cibuti, Gana ve Senegal'e yönelik 6 günlük resmi ziyareti sırasında gerçekleşmesi imkânsız gibi görünen bir şeyi başarmayı umut etmiş ve isyancılarla Hükümet temsilcilerini ateşkese ikna etmeye çalışmıştır.

Elbette ki bu girişimin arkası boş değildir ve hatırı sayılır bir dayanağı vardır. Çin yönetimi, Güney Sudan'daki kazançlı petrol yataklarının güvenliğinden endişe

⁷²ShuYunguo (舒运国), 中国对非援助: 历史、理论和特点, Transk. Zhongguo Duifei Yuanzhu: Lishi, Lilun he Tedian(Çev. Çin Afrika Yardımı: Tarihi, Teorisi ve Özelliği), Journal of Shanghai Normal University (Philosophy & Social Sciences Edition), Sayı:39, No: 5, s.83, 2010.

duymaya başlamış ve bahse konu Doğu Afrika ülkesi sadece birkaç yıl içerisinde Angola'dan sonra Afrika'nın en önemli ikinci petrol ihracatçısı konumuna yükselmiştir. Çin Hükümeti, 2001'de kullanabileceği petrol yataklarını tespit ettikten hemen sonra bölgede yatırımlara girişmiştir.

Fakat hâlihazırda devlete bağlı Sinopec ve Çin Ulusal Petrolü (CNPC) adlı kuruluşlar ile Wang Yi gelişmeleri büyük bir endişeyle izlemektedirler. Etiyopya'nın ve Afrika Birliği'nin Başkenti Addis Abada'da barış görüşmeleri öncesinde bir açıklama yapan Yi, Güney Sudan Devlet Başkanı Salva Kiir ile Yardımcısı Riek Machar arasında Aralık 2013'te patlak veren kanlı savaşın başlamasından bu yana Afrika'dan Çin'e giden petrolün miktarında beşte bir oranında azalma kaydedildiğini belirtmiştir. Bu durum Çin için büyük önem arz etmektedir.⁷³

İsyancılarla, Hükümete bağlı askerler arasında haftalarca süren çatışmalar, zengin hammadde yataklarına sahip olan Jonglei ve Unity'de ki petrol üretimini sekteye uğratmıştır. Aslına bakılırsa, Çinliler çok önemli ticari ilişkileri olan Afrika ülkelerinde bile genel olarak çatışmalardan uzak durmaktadırlar. Ancak ekonomik etkileri göz önüne alındığında Güney Sudan'da bir iç savaşı durdurmak Çin için artık zorunlu hale gelmiştir. Hammaddelerin ve petrolün çıkarılmasına yönelik karlı lisans anlaşmaları Çin ile Güney Sudan arasındaki diplomatik ilişkilerinde geleneksel bir ön şart haline gelmiştir. Petrol akışının durmaması Çin için ne kadar önemli ise Güney Sudan için de bir o kadar önemli olup, her iki taraf da ticari ilişkileri tehlikeye atmayı göze alamamaktadırlar. Çünkü Çin ile yapılan ticaretten elde edilen gelirler ve Çin'den gelen milyarlarca dolar tutarındaki uygun koşullu krediler, savaştan dolayı boşalan devletin kasasına iyi gelmektedir. Ayrıca Çin, Batılı devletlerin aksine, kredi vermek için insan hakları veya yolsuzlukla mücadele gibi şartlar ileri sürmemektedir.

⁷³<http://ss.chineseembassy.org/chn/> Erişim Tarihi: 2014 – 2015 Çin-Sudan İlişkileri

Çin'in Afrika ile ekonomik ilişkileri 10 yıl önce başlamış olup, 2012'de 200 milyar Dolarlık bir hacme ulaşan Afrika ticareti sayesinde Çin, İngiltere'yi, Fransa'ya ve ABD'yi geride bırakarak Afrika'nın en önemli ortağı haline gelmiştir.⁷⁴

Çinli şirketler 2013'te Afrika'ya hediye mahiyetinde 172 milyar Dolar tutarında altyapı yatırımı yapmışlardır. Hâlihazırda Afrika'da 2.000'den fazla Çinli şirket ve bir milyondan fazla Çin vatandaşı bulunmaktadır. Afrika'nın birçok şehrinde sokak isimleri Çin alfabesiyle yazılmıştır. Sokak isimlerinin dahi yazılı olduğu tabelalar Çin üretimi olduğu tespit edilmiştir.⁷⁵

SONUÇ

Geçmiş binyıllara dayanan Çin Halk Cumhuriyeti, geçmişten günümüze kadar sahip olduğu değerleri koruyabilmiş ve bu değerler üzerine yeni birikimler ekleyebilmiş ender ülkelerden biridir. Çin Halk Cumhuriyeti son çeyrek yüzyılda önemli atılımlar gerçekleştirmiş özellikle de 1990'lardan itibaren küresel bir güç olma yolunda emin adımlarla ilerlemiştir. Bu gelişimi sağlayan en önemli sebeplerden birisi Çin Halk Cumhuriyeti'nin dış dünyaya açılması ve dünyanın birçok yerinde siyasi ve ekonomik yönden varlığını hissettirmesi, diğer önemli sebep ise sahip olduğu ekonomik gelişmeyi sürdürülebilir kılmasıdır.

Bir yanda binlerce yıllık tarihiyle ve varlığıyla neredeyse insanlık tarihini yazan Çin, öte yanda ise gizemiyle ve talihsizliği ile karşımızda duran Afrika. Her iki taraf da gelişmişliği son yıllarda sağlayabilmiş ve bu sayede birbirlerinin yaralarına merhem olmuşlardır. Afrika bu zamana kadar sömürgeler, güvenlik sorunlarıyla başa çıkmaya çalışırken, Çin de kendi içinde gelişme sürecini tamamlamıştır. Her iki oyuncunun da kendi alanlarında gelişmeleri akabinde uluslararası platformda yerlerini almaları uzun sürmemiştir. Bir diğer deyişle kuluçka sürelerini dolduran iki yavrunun birbirine kavuşması misali Çin ve Afrika, birbirlerini tamamlayan iki yarım gibidir. Afrika'nın tarihsel süreçte sürekli olarak sömürgeci devletlerin

⁷⁴<http://ss.chineseembassy.org/chn/> Erişim Tarihi: 2014 – 2015 Çin-Sudan İlişkileri

⁷⁵ Stratejik Düşünce Enstitüsü, Erkin Ekrem, Çin'in Sudan Politikası: Yükselen Gücün Yeni Diplomasisi

istilasına uğramasından ötürü ilk başlarda tamamen siyasi ve bencilce başlayan ilişkiler, zamanla içtenliğe ve normalleşmeye doğru gitmiştir. Bu sayede her iki taraf da birbirlerinden azami ölçüde istifade etmişlerdir. Timsahın ağzına konan kuş örneğinde olduğu gibi her iki taraf da birbirlerinden maksimum fayda sağlamışlardır.

Çift taraflı faydaya dayanan ekonomik ilişkiler her iki ülkenin de ihtiyaçlarına cevap vermektedir. Çin ihracata bağımlı bir ekonomi ile güçlenip varlığını sürdürmeye çalışırken, hammadde, enerji ve yeni geniş pazar ihtiyacının artması ve BM Güvenlik Konseyi'nde arkasında destekçi olacak bazı güçlere duyduğu ihtiyaç nedeniyle kendisini Afrika'ya adanmıştır. Afrika ise milletini ve kaynaklarını sömürgesi altına almadan, yeri geldiğinde karşılık beklemeden (Çin uzun yıllar Afrika'ya karşılıksız maddi yardımlarda bulunmuştur) elini uzatabilecek ve kıta ülkelerinin kalkınmasına izin verecek, Afrika'nın varlığına ve milletine saygı gösterecek bir ülkeye ihtiyaç duyuyordu. Bu ülke ise Çin'den başkası değildi. Bu nedenle de tüm bu sebepler tarafları birbirlerine daha da yakınlaştırmıştır.⁷⁶

Ancak Çin'in Afrika'ya yönelmesi bazı kesimlerin ilgisini çekmiş olacak ki Çin'in Afrika'daki faaliyetlerini yakın takibe almışlardır. Başta Fransa ve ABD olmak üzere birçok ülke Afrika'daki Çin varlığını rahatsız edici bulmuşlardır. Dünya ekonomik ve siyasi dengelerinde söz sahibi olan güçlü devletler aynı Ortadoğu'da olduğu gibi Afrika'da da ipleri elinden bırakmak istememekteydi. Bu doğrultuda Çin ve Afrika arasındaki sıcak ilişkiler başta ABD olmak üzere birçok Avrupa ülkesi tarafından yakından takip edilmektedir.

Dünyanın gelişmekte olan ülkelerinin son on yıldaki trendlerine baktığımızda her yıl istikrarlı bir şekilde büyüyen bir ülke olarak Çin Halk Cumhuriyeti öne çıkmaktadır. Büyümeye paralel olarak ortaya çıkan enerji kaynağı ihtiyacını gidermek için yeni arayışlara giren Çin Halk Cumhuriyeti son yıllarda gelişmekte olan ülkelerin gözdesi haline gelen Afrika'da etkisini artırmıştır. Özellikle ekonomik

⁷⁶<http://www.aisixiang.com/data/related-15849.html> (Erişim Tarihi: Ağustos 2015)

alandaki Afrika'nın çeşitli bölgelerine yapılan yatırımlarını günden güne artıran Çin Halk Cumhuriyeti Afrika ülkeleri ile siyasi ilişkilerini de hep iyi tutmaya çalışmıştır.

Görünen o ki sahip olduğu doğal rezervler ve el değememiş toprakları ile başta ABD, Rusya, Hindistan ve batılı ülkeler olmak üzere gelişmekte olan birçok ülkenin varlığını sürdürmeye gayret gösterdiği Afrika'da ilerleyen yıllarda küresel güçlerin mücadelesi daha da kızışacaktır. Bu rekabette Çin Halk Cumhuriyeti'nin göstereceği performans ve yapacağı atılımlar giderek artacak ve atılan adımlar dikkatle takip edilecek gibi görünüyor. Bakalım zaman bizlere neler gösterecek?

EKLER**EK: 1****Tablo 2: Afrika Birliği Tarafından Resmi Olarak Tanınan Bölgesel Ekonomik Topluluklar ve Üyeleri**

Cezayir	Benin	Burundi	Burundi	Uganda	Benin	Cibuti	Angola
Fas	Burkina Faso	Komorlar	Kenya	Burundi	Burkina Faso	Etiyopya	Botsvana
Libya	Cibuti	Kongo D.C.	Ruanda	Çad	Cape Verde	Kenya	Kongo D.C.
Moritanya	Çad	Cibuti	Tanzanya	Orta Afrika C.	Fildişi Sahili	Somali	Lesotbo
Tunus	Fildişi Sahili	Mısır	Uganda	Kamerun	Gambiya	Sudan	Malavi
	Komorlar	Eritre		Kongo D.C.	Gana	Uganda	Mauritius
	Orta Afrika C.	Etiyopya		Kongo C.	Gine Bissau	Eritre	Mozambik
	Mısır	Kenya		Gabon	Liberya		Namibya
	Eritre	Libya		Gine	Mali		Seyşeller
	Gambiya	Madagaskar		Sao Tome&Principe	Nijer		Güney Afrika
	Gana	Malavi			Nijerya		Svazilanda
	Gine	Mauritius			Senegal		Tanzanya
	Gine Bissau	Ruanda			Sierra Leone		Zambiya
	Kenya	Seyşeller			Togo		Zimbabwe
	Liberya	Sudan					
	Libya	Svazilanda					
	Mali	Uganda					
	Moritanya	Zambiya					
	Fas						
	Nijer						
	Nijerya						
	Sao Tome&Principe						
	Senegal						
	Sierra Leone						
	Somali						
	Sudan						
	Togo						
	Tunus						

EK: 2

Tablo 6: Ekonomik Grupların Kıta İçi Ticareti - 2010'a Ait Ticaret Rakamları

77

Ekonomik Gruplar	AMU	CEMAC	COMESA	ECCAS	ECOWAS	Frank Bölgesi	SADC	UEMOA	Afrika	Dünya
İhracat	Milyon Dolar									
AMU	4286	297	2247	354	907	818	258	519	6741	139591
CEMAC	267	702	100	799	362	814	193	112	1538	33958
COMESA	3002	121	9016	1973	471	314	6487	173	14698	113405
ECCAS	283	739	1663	913	475	853	3915	114	5579	89021
ECOWAS	538	1948	278	2304	9081	7238	3979	5290	15636	99247
Frank Bölgesi	560	1172	243	1413	5761	4061	1079	2890	8630	52508
SADC	464	316	13000	3200	2218	898	18603	544	24192	165834
UEMOA	293	470	143	614	5400	3242	886	2278	7092	18537
Afrika	7737	3353	21529	8348	12924	10015	26822	6609	58570	492771
Dünya	115192	14656	140480	36341	98809	43537	141802	28664	468499	15147608
İhracat	Toplam (%)									
AMU	3.1	0.2	1.6	0.3	0.6	0.6	0.2	0.4	4.8	100
CEMAC	0.8	2.1	0.3	2.4	1.1	2.4	0.6	0.3	4.5	100
COMESA	2.6	0.1	8	1.7	0.4	0.3	5.7	0.2	13	100
ECCAS	0.3	0.8	1.9	1	0.5	1	4.4	0.1	6.3	100
ECOWAS	0.5	2	0.3	2.3	9.2	7.3	4	5.3	15.8	100
Frank Bölgesi	1.1	2.2	0.5	2.7	11	7.7	2.1	5.5	16.4	100
SADC	0.3	0.2	7.8	1.9	1.3	0.5	11.2	0.3	14.6	100
UEMOA	1.6	2.5	0.8	3.3	29.1	17.5	4.8	15	38.3	100
Afrika	1.6	0.7	4.4	1.7	2.6	2	5.4	1.3	11.9	100
Dünya	0.8	0.1	0.9	0.2	0.7	0.3	0.9	0.2	3.1	100

⁷⁷ African Statistical Yearbook 2012.

EK: 3

Tablo 11: FOCAC Toplantısı Eylem Planları ve Hedefleri⁷⁸

İşbirliği alanı	Taahütler
Çevre	İklim değişikliği konusunda Çin-Afrika işbirliğini kurmak; güneş enerjisi, biogaz ve hidroelektrik içeren 100 temiz enerji projesini inşa etmek.
Bilim ve teknoloji	Bilim ve teknoloji alanındaki işbirliğini güçlendirmek ve bu alanda bir ortaklık başlatmak. 100 bilim ve teknoloji araştırma projesini yürütmek, 100 Afrikalı öğrenciyi Çin'de doktora sonrası araştırma yapmasını sağlamak ve onların ülkelerine geri dönerek hizmet etmelerine yardımcı olmak.
Mali kapasite	Afrika ülkelerine 10 milyar dolarlık imtiyazlı (ayrıcalıklı) kredi açmak, Çinli mali kuruluşların, Afrikalı küçük ve orta ölçekli işletmelere 1 milyar dolarlık özel kredi açmalarını sağlamak; aşırı borçlu ve en yoksul Afrika ülkelerinin 2009'da vadesi dolan faizsiz borçlarını silmek.
Ekonomi	Çin pazarlarını Afrika ürünlerine daha çok açmak. Bu amaçla, 2010 yılında, %60'dan başlayarak en az gelişmiş olan ülkelerin ürünlerine uygulanacak gümrüksüz mal miktarını %95'e çıkarmak.
Tarım	Tarımsal teknoloji merkezlerini 20'ye çıkarmak; 50 tarımsal teknoloji uzmanı göndererek 2.000 tarım personelini eğitmek.
Sağlık	Çin tarafından yapılacak 30 hastane ve 30 sıtmayla mücadele merkezine, 71,4 milyon tutarında tıbbi ve sıtmayla mücadele malzemesi göndermek ve 3.000 sağlık personelini eğitmek.
Eğitim	50 Çin-Afrika dostluk okulu kurmak ve 1.500 ilkokul öğretmenini eğitmek; 2012 yılına kadar burslu Afrikalı öğrenci sayısını 5.500'e çıkarmak ve üç yıl içinde çeşitli alanlardan 20.000 kamu görevlisini eğitmek.
Kültür	Akademisyenler ve düşünce kuruluşları arasında değişim ve işbirliğini geliştirmek üzere Çin-Afrika Ortak Araştırma ve Değişim Programını uygulamaya koymak.

⁷⁸BeijingReview, November 19, s. 13 , 2009.

EK: 4

Tablo 16: Çin'in Dış Yatırım Politika Stratejisi⁷⁹

1979-1983: : Sıkı kontrol	Düşük döviz rezervi, deneyimsizlik ve ideolojik kuşkular nedeniyle doğrudan dış yatırımlara kısıtlayıcı yaklaşım. Yalnızca belirli ticari şirketler dış yatırımlar için başvurabilmekte. Genel düzenlemenin olmadığı bu dönemde, şirketler doğrudan Devlet Konseyinden onay almak zorunda.
1984-1991: İhtiyath teşvik	Küresel pazarların önem kazanmasıyla birlikte, hükümetin, denizaşırı pazarlara ulaşmak ve döviz elde etmek amacıyla artan biçimde dış yatırımları teşvik etmeye başlaması. Ticari şirketler dışındaki şirketlere de yatırım izni veren ilk düzenleme 1984-85'te hazırlandı. Yine de döviz rezervi düşük olduğu için yalnızca dış yatırımlardan döviz kazanan şirketlerin yatırımları onaylanmaktaydı.
1992-1996: Aktif teşvik	Ekonomik reformların hızlandırılması ve küresel entegrasyon, dış yatırımlar üzerinde de hızlandırıcı etki yaptı. Amaç, özellikle 100 büyük kamu işletmesinin rekabet yeteneğini artırmaktı. Döviz rejimi, "kullanmak için kazan"dan, "kullanmak için satın al"a dönüştü. Doğrudan yabancı yatırımların onay süreci görece kolaylaştırıldı ve yerelleştirildi.
1997-1999: Geri adım	Birçok şirketin DDY projelerini, yasadışı ve spekülasyon için kullanarak, önemli döviz kaybına yol açtığını ortaya koyan Asya mali krizinin ardından, doğrudan dış yatırımlara ilişkin düzenlemelerin sıkılaştırılması ve döviz kontrolünün yeniden merkezileştirilmesi.
2000-2006: "Küresel olana yönel"	DTÖ'ye üyelikle ilgili beklentiler ve iç pazarda rekabetin artması nedeniyle yeniden dış yatırımların teşviki ve Çinli şirketlerin dışarıda yatırım için deteklenmesi. 2004'te, düzenlemeler değiştirilerek, döviz kontrolü kolaylaştırıldı ve yerelleştirildi. Merkezi yönetim ve yerel yönetimler şirketlerin yurt dışındaki yatırımları için siyasal ve pratik desteklerini artırdı.
2007 sonrası: Ulusötesi şirketler için siyasal desteğin artırılması ve liberalleşmenin derinleştirilmesi	Artan döviz rezervi ve ekonomik büyümenin devamı için rekabetçi ulusötesi şirketlerin yaratılmasına duyulan ihtiyaç nedeniyle dış yatırımların artarak teşviki. Mayıs 2009'da yapılan düzenlemeler ile projelerin onay süreci daha da kolaylaştırıldı ve yerelleştirildi. Dış yatırımlar için mali olanaklar ve döviz kullanımı artırıldı.

⁷⁹Sezen, a.g.m.

Tablo 17: 2010 ve 2011 Yılı Çin-Afrika Ticaretinde**En Fazla Paya Sahip Ülkeler**

Birimi: Milyar Dolar

	YIL	Çin'e İhracat	Çin'den İthalat	İhracat ve İthalat	Çin-Afrika ticaretindeki payı %
Mısır	2010	0.92	6.04	6.96	5.27
	2011	1.5	7.3	8.8	5.29
Cezayir	2010	1.18	4.0	5.18	4.08
	2011	2.22	4.58	6.8	4.08
Sudan	2010	6.68	1.95	8.63	4.08
	2011	9.5	2.0	11.52	6.92
Nijerya	2010	1.027	6.696	7.767	6.12
	2011	1.58	9.207	10.788	6.48
Angola	2010	22.812	2.004	24.816	19.55
	2011	24.89	2.78	27.71	16.66
Güney Afrika	2010	14.8	10.8	25.6	20.17
	2011	32.07	13.36	45.43	27.31
Altı Ülke Toplamı	2010	40.759	32.23	78.95	62.2
	2011	71.78	39.268	111.048	66.77
Afrika	2010	66.9	60	126.9	100
	2011	93.2	73.1	166.3	100

KAYNAKÇA

Kitaplar

Doğan Tayyar, Sarı Volkan İdris, “**Afrika’nın Coğrafi Özelliklerinin Ekonomik Kalkınmasına Etkileri**” Coğrafyacılar Derneği Uluslararası Kongresi Bildiriler Kitabı, Muğla, 4-6 Haziran 2014.

Güneş Hakan, “**Çin’in Ortadoğu Politikası**”, **Çin’in Gölgesinde Uzakdoğu Asya**”Ed. Deniz Ülke ARIBOĞAN, S.305, İstanbul, Bağlam Yayınları, 2001.

Shu Yunguo(舒运国), 中国对非援助: 历史、理论和特点, Transk. Zhongguo Duifei Yuanzhu: Lishi, Lilun he Tedian (**Çev. Çin Afrika Yardımı: Tarihi, Teorisi ve Özelliği**), Journal of Shanghai Normal University (Philosophy&Social Sciences Edition), Sayı:39, No: 5, s.83, 2010.

Tepebaş Ufuk, “**Dönüşüm Sürecindeki Sahra Altı Afrika**”, 1.Bölüm, İstanbul, Tasam Yayınları, 2013.

Tian Zeng-Pei, 改革开放以来的中国外交,Transk.“Gaiqe Kaifang Yilaide Zhongguo Waijiao (**Çev. Reform ve Dışa Açılımdan Bu Yana Çin Diplomasisi**)”,Pekin ,The World Knowledge Press,,s.127, 1993.

Zhang Guangyou(张广友), 抹不掉的记忆共和国重大事件纪, Transk. Mobudiao de Jiye; Gongheguo Zhongda Shijian Jishi, (**Çev. Silinemeyen Hatıralar: Cumhuriyette Önemli Olaylar Koleksiyonu**), Pekin, Central Party School of CCP Press, 1998.

Dergi, Raporlar

Alpay, Yalın, “Çin Afrika’da Ne Yapıyor?”, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Sayı:9, s.5, 2009.

Altın, Ahmet Said, “Ortadoğu-Afrika Masası”, **Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE)**, 13 Ekim 2009.

<http://www.bilmed.net/raporlar/DPA%20%C7%FDkt%FD%201.pdf>

Aslanlı Araz, “Çin Dış Politikası ve Çin-Afrika İlişkileri”, **Caspian weekly**, 2011, Erişim Tarihi: 15.05.2014

Gu, Zhangyi , 当代中国与非洲,Transk. Dangdai Zhongguo yu Feizhou,(Çev. Günümüzde Çin ve Afrika), **Xi Ya Fei (Batı-Asya-Afrika)**, Sayı 10, s.15, 2009.

Li, Anshan (李安山), 论中国对非洲政策的调适与转变, Transk. Lun Zhongguo dui Feizhou Zhengce de Tiaoshi yu Zhuanbian, (Çev. Çin-Afrika Siyasetindeki Ayar ve Değişiklikleri Konuşmak), **Xi Ya Fei (Batı-Asya-Afrika)**, Sayı:8, , s.15, 2006.

Lu, Miaogeng, 毛泽东的非洲情节,Transk. Mao Zedong de Feizhou Qingjie, (Çev. Mao Zedong’un Afrika Sevgisi), **Xiang Chao (Hunan Rüzgârı)** Sayı:3, , s.5-11, 2010.

Tepeciklioğlu, Elem Eyricce, Afrika Kıtasının Dünya Politikasında Artan Önemi ve Türkiye-Afrika İlişkileri, **Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Dergisi**, Cilt:1, Sayı:2, 2012

TianChunrong, 2010 年中国石油进出口状况分析,Transk. 2010 Nian Zhongguo Shiyou Jinchukou Zhuangkuang Fenxi, (Çev. 2010 yılı Çin Petrol İthalatı Durum Analizi) **Guoji Shiyou Jingji (Uluslararası Petrol Ekonomisi)**, Pekin, Sayı:3, s.15-25, 2011.

Zong He, 中非友好合作与共同发展, Transk. Zhongfei Youhao Hezuo Yu Gongtong Fazhan,(Çev. Çin-Afrika Dostluk İşbirliği ve Ortak Gelişme),**Xi Ya Fei (Batı-Asya-Afrika)**, Sayı:2, 2005.

Makaleler

Bajpae,Chietigj, “Afrika’da Çin-ABD Enerji Rekabeti”, Yayınlanma Tarihi: 23.10.2005

(<http://kutuphane.halkcephesi.net/Konular/Afrika/afrikada%20cin%20abd.htm>)

Erişim Tarihi: 25 Nisan 2014

Bilgesam, “Afrika’ya Genel Bakış”, **Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM)**, Yayınlanma Tarihi: 17 Nisan 2014

(www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-28-2014041741afrika.ppt)

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, **United Nations Development Programme (UNDP)**, 2013.

“China-AfricaTradeandEconomicRelationshipAnnual Report, 2010”**Chinese Academy of International TradeandEconomicCooperation**, 2010

[http://www.fahamu.org/downloads/China-](http://www.fahamu.org/downloads/China-Africa_Trade_and_Economic_Relationship_Annual_Report_2010.pdf)

[Africa_Trade_and_Economic_Relationship_Annual_Report_2010.pdf](http://www.fahamu.org/downloads/China-Africa_Trade_and_Economic_Relationship_Annual_Report_2010.pdf)

Ekrem, Erkin, “Çin’in Sudan Politikası: Yükselen Gücün Yeni Diplomasisi” **Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE)**, 02 Temmuz 2011.

<http://www.sde.org.tr/tr/authordetail/cinin-sudan-politikasi-yukselen-gucun-yeni-diplomasisi/918>(Erişim Tarihi: 02 Haziran 2014)

Han Yan, 中非经济关系, “Transk. ZhongFei Jingji Guanxi, (Çev. Sino-Afrika Ekonomik İlişkileri), 中国与世界, Transk. Zhongguo Yu Shijie, (**Çev. Çin ve Dünya Dergisi**)” Sayı: 18, 2008.

Hazar Numan, “Küreselleşme Sürecinde Afrika ve Türkiye-Afrika İlişkileri”, **Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) Yayınları**, 2011.

Keiran E. Uchehara, “China-Africa Relations in the 21st Century: Engagement, Compromise and Controversy”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**,C.6, S.23,2009.

Kılıç Buğra Kanat, “Büyük Güçlerin Mücadele Alanı: Afrika”, **Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETAV)**, 2012.

<http://setav.org/tr/buyuk-guclerin-mucadele-alani-afrika/yorum/1137>(Erişim Tarihi: 05.04.2014)

Kılıç Seyfi, Çin-Afrika İlişkilerinin Gelişmesinde Baraj İnşaatlarının Rolü, **Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM)**,C.5, S.53Nisan-2013.

Liang Ming, “Afrika Petrol Ticaretine Çin Tarafından Bakış”

Sert Ekrem, “Afrika Birliği ve Libya'nın Afrika Siyaseti”, **TASAM Afrika Enstitüsü**, <http://www.tasamafrika.org/pdf/yayinlar/22-BRAKI.pdf> (Erişim Tarihi: 31 Mayıs 2014)

Sezen Seriyeye, “Küresel Bir Güç Olma Yolundaki Çin”, **Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE)**, 2011.

Tepebaş Ufuk, “**Afrika'nın 2012 Gündemi: Bölgesel Ekonomik İşbirliği ve Ekonomik Dönüşüm**”,Yayın Tarihi: 17 Mayıs 2012. (Erişim Tarihi: 05 Haziran 2014)

Shikwati, James, “Doğu Afrika'daki Ekonomik Gelişim ve Kalkınma Yardımları: Kenya Örneği”, Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi, **TASAM, Afrika Enstitüsü**, Yayın Tarihi: 01.09.2007,

Yılmaz, İlkay, "**Çin Ekonomisinde Büyümenin Dinamikleri**", 13'üncü Ulusal Ekonomi Sempozyumu, Türkiye Ekonomi Kurumu, Mersin, 29–30 Eylül 2005.

İnternet Kaynakları

African Statistical Yearbook 2012.

(<http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Publications/African%20Statistical%20Yearbook%202012.pdf>) **AfDB** (Erişim Tarihi: 31 Mayıs 2014)

爱思想 Transk. **Aisixiang** <http://www.aisixiang.com/data/related-15849.html>
(Erişim Tarihi: Ağustos 2015)

Nicolas Françoise, Thomsen Stephen, “The Rise of Chinese Firms in Europe: Motives, Strategies and Implications”, Draft paper for presentation at the **Asia Pasific Economic Association Conference**, Beijing/Pekin, s.7, 13-14 Aralık 2008.

新 京 报 Transk. Xinjingbao **(Beijing News)**
<http://www.bjnews.com.cn/news/2014/05/01/315220.html> (Erişim Tarihi: 08.25.2014)

中 国 网 Transk. Zhongguowang **China.com**
<http://www.china.com.cn/chinese/2000/Oct/7106.html> (Erişim Tarihi: 31 Mayıs 2014)

中国与非洲关系大事记, Transk. Zhongguo Yu Feizhou Guanxi Dashiji,
(Çev. “Çin ve Afrika İlişkisinin Büyük Olaylar Günlüğü”). **China Africa Industrial Forum,**

中 日 报 Transk. Zhongribao **(China Daily)** (www.chinadaily.com) (Erişim Tarihi: 27 Nisan 2014) <http://www.chinadaily.com> (Erişim Tarihi: 27.04.2014)

<http://college.chinese.cn/> (Erişim Tarihi: 27 Mayıs 2014)

“Çin-Sudan İlişkileri”, **Çin Büyük Elçiliği**, <http://ss.chineseembassy.org/chn/>
Erişim Tarihi: 20 Nisan 2015

“Çin-Afrika İşbirliği Örgütü”, **FOCAC,**

<http://www.focac.org/chn/zfgx/zfgxdfzc/t481253.htm> (Erişim Tarihi: 25.08.2015) <http://www.focac.org/eng/zxxx/t832788.Htm> (Erişim Tarihi: 05.04.2014)

“Çin’in Yatırımları Artarak Devam Ediyor”, **Haber Sol**, <http://haber.sol.org.tr/ekonomi/cinin-afrikaya-yatirimlari-artarak-devam-ediyor-haberi-57388> Sol-Ekonomi, (Erişim Tarihi: 01.06.2014)

“Afrika’da Çin ve ABD”, **Halk Cephesi**,

<http://kutuphane.halkcephesi.net/Konular/Afrika/afrikada%20cin%20abd.htm> (Erişim Tarihi: 04.04.2014)

“Africa’s Economy: Aid and Growth”, **OECD Observer**, (Erişim Tarihi: Ocak 2015). http://www.oecdobserver.org/news/fullstory.php/aid/1618/Africa92s_economy:Aid_and_growth.html

“Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü Verileri”, Organisation for Economic Co-Operation and Development **OECD**, s. 69, 2008.

中国与非洲各国长期稳定、全面合作的国家关系, Transk. Zhongguo Yu Feizhou Geguo Changqi Wending, Quanmian hezuode Guojia Guanxi, (Çev. “Çin ve Afrika’nın Bazı Ülkeleri Arasında Uzun Süreli ve İstikrarlı İlişki Sürüyor”), **Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China**,

http://www.fmprc.gov.cn/mfa_chn/ziliao_611306/wjs_611318/2159_611322/t8998.shtml (Erişim Tarihi: 31.05.2014)

www.fmprc.gov.cn/mfa_chn/ziliao_611306/wjs_611318/2159_611322/t9014.shtml (Erişim Tarihi 31.05.2014)

“Çin, Afrika’da Yeni Hedefler Peşinde”, **Timetürk**, Yayınlanma Tarihi: 05 Mayıs 2014

<http://www.timeturk.com/tr/2014/05/05/cin-afrika-da-yeni-hedefler-pesinde.html> (Erişim Tarihi: 05.05.2014)

“Afrika ve Çin Minerallerden Daha Fazlası”, **Yeni Türkiye**, <http://yeniturkiye.org/afrika-ve-cin-minerallerden-daha-fazlasi/yeni-dunya/422> (Erişim Tarihi: 05.04.2014)

中非合作网 Transk. **Zhongfei Hezuowang** (Çev. “Çin-Afrika İşbirliği Sitesi”) <http://www.zfhz.org/plus/view.php?aid=1361> (Erişim Tarihi: 31.05 2014). <http://www.zfhz.org/plus/view.php?aid=1372> (Erişim Tarihi: 31.05.2014)

ÖZGEÇMİŞ**Adı Soyadı:** Fatma YILMAZ SEKMAN**Doğum Yeri ve Yılı:** KAYSERİ - 14.03.1989**ÖĞRENİM DURUMU**

Derece	Alan	Okul	Yıl	Bulunduğu İl
Lisans	Çin Dili ve Edebiyatı	Beijing Normal University	2007-2014	Pekin / ÇİN
Yüksek Lisans	Uluslararası İlişkiler	Atılım Üniversitesi	2015	Ankara / TÜRKİYE

İNTİHAL RAPORU

Turnitin Orijinallik Raporu

Tez: Fatma Yılmaz SEKMAN tarafından

Tez Tarama (SBE tez) den

- 15-Eyl-2015 17:53 EEST' de işleme konu
- NUMARA: 570666504
- Kelime Sayısı: 14096

Benzerlik Endeksi : %10

Kaynağa göre Benzerlik (Internet Sources) : %10

Yayımlar: %2

Öğrenci Ödevleri: %3